

11 Aktivitetsersättning vid studier

Förslag: En person som till följd av funktionshinder har förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå eller motsvarande har rätt till aktivitetsersättning utan att hans eller arbetsförmåga prövas i särskild ordning så länge studierna bedrivs. Vid utbildning på högskolenivå eller på annan postgymnasial nivå skall den försäkrade, i likhet på övriga som studerar på den nivån, med avseende på ekonomiskt stöd omfattas av studiemedelssystemet.

Förtidspensionsutredningens förslag: Personer som till följd av funktionshinder har en förlängd skolgång skall oberoende av arbetsförmåga ha rätt till habiliteringspenning på garantinivå under den avslutande del av den grundläggande utbildningen som svarar mot förlängningen. Med grundläggande utbildning avses grundskola, treårig gymnasial utbildning och annan likvärdig utbildning. Prövningen av rätt till ersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga skall göras först då den grundläggande utbildningen har avslutats.

Remissinstanserna: *Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund* anser att förslaget om möjlighet till lång högre utbildning med bibehållna förmåner kan anses som orättvist med tanke på att övriga studerande är hänvisade till att uppbära studiestöd under sådana studier. *Centrala Studiestödsnämnden (CSN)* framhåller att även andra än funktionshindrade inte avslutar sin gymnasieutbildning vid 19 års ålder. Vidare framförs att det inom studiestödet finns en åldersgräns vid halvårsskiftet det år man fyller 20 år och att denna gräns även finns för olika familjepolitiska stödformer och inom arbetsmarknadspolitiken. Detta motiverar enligt CSN att den nedre gränsen för rätt till långvarig ersättning sätts till den 1 juli det år en försäkrad fyller 20 år. *RFV* anser att habiliteringspenning skall vara oberoende av skolgången och att avbrott i skolgången skall kunna göras och förmånen åter kunna beviljas när studierna återupptas. Statens institut för handikappfrågor i skolan (*SIH*), *RBU*, *FUB* och *Förbundet Unga Rörelsehindrade* ser mycket positivt på att habiliteringspenning automatiskt skall utges vid förlängd skolgång. *Handikappombudsmannen* instämmer i detta men finner att

det är en brist att förslaget inte omfattar förlängda högskolestudier på grund av funktionsnedsättning. *Särskolans och specialskolans yrkesvalslärares intresseförening (SYVI)* anser däremot att en habiliteringspenning inte skall beviljas dem som fortfarande går kvar i skolan utan att en bedömning görs av den framtida arbetsförmågan.

Skälen för förslaget: Den grundläggande utbildningen är att betrakta som ett nödvändigt steg för funktionshindrade ungdomar att kunna komma in på arbetsmarknaden. Ett försäkringsstöd under en tid med förlängd skolgång måste därför ses som en aktivitet som försäkringsersättningen i hög grad skall stimulera till. Det är dessutom skäligt att samhället svarar för försörjningen under den extra tid det kan ta för dessa personer att fullfölja en utbildning. Om en ung person har förlängd skolgång som en direkt följd av sitt funktionshinder och studierna är grundläggande, dvs. avser högst 3-årigt gymnasium eller motsvarande, är det således högst motiverat att den tidsmässigt överskjutande delen av skolgången i sig skall utgöra grund för rätt till aktivitetsersättning under den tid som det tar att avsluta studierna. Denna rätt föreslås gälla oberoende av skolform och således omfatta elever inom de särskilda skolformer som finns för vissa funktionshindrade både inom grund- och gymnasieskolan, dvs. grundsärskolan, specialskolorna, riksgymnasierna för döva, hörselskadade och rörelsehindrade samt gymnasiesärskolan. I regel är den grundläggande utbildningen för dessa elever minst ett år längre på såväl grundskole- som gymnasienivån jämfört med normal studietakt för icke funktionshindrade elever. En åldersgräns i enlighet med vad CSN förordar kan därigenom också verka rimlig. Den föreslagna höjningen av den nedre åldersgränsen till halvårsskiftet det år en person fyller 19 år bygger emellertid på en avvägning mellan olika intressen vilka beskrivits mer ingående under avsnitt 6. Ett viktigt sådant är att den nedre gränsen för rätt till försäkringsersättning inte bör sättas för högt med avseende på de ungas självständighet och frigörelse från föräldrarna i förhållande till vad som är normalt för andra ungdomar. Ett annat väsentligt skäl är att ju högre lägstaålder som sätts för rätt till försäkringsersättning, desto större krav ställs på särlösningar för att garantera ett fullgott försäkringsskydd för alla förvärvsarbetande, oavsett ålder. En framflyttning av den föreslagna nedre åldersgränsen för rätt till aktivitetsersättning med ett år har mot denna bakgrund inte ansetts motiverad.

Även om flertalet funktionshindrade ungdomar bedöms genomgå sin grundläggande utbildning i en följd torde det förekomma att även sådana ungdomar gör avbrott i studierna av olika anledningar. Om studieavbrottet är föranlett av funktionshindret, är det naturligt att rätt till aktivitetsersättning föreligger även när studierna återupptas efter avbrottet fram t.o.m. 29 års ålder. Det innebär i sin tur att andra orsaker till ett

studieavbrott, t.ex. sociala problem, skoltrötthet eller liknande, inte i sig skall medföra rätt till aktivitetsersättning vid återupptagna studier. I de fall studierna avbryts av förstnämnda skäl är det dessutom i de allra flesta fall rimligt att aktivitetsersättningen fortsätter att betalas ut under den tid som det finns medicinska skäl för avbrottet och det finns förutsättningar att studierna verkligen kommer att återupptas. Om studierna definitivt avbryts innan utbildningen har avslutats upphör rätten till aktivitetsersättning på denna studiegrund. Det bör också framhållas att möjligheten att bevilja aktivitetsersättning under grundläggande studier efter ett studieavbrott inte gäller i de fall en person uppbär aktivitetsersättning som grundas på nedsatt arbetsförmåga. Om en person som åter upptar sina av medicinska skäl avbrutna studier redan uppbär aktivitetsersättning, är det självfallet inte nödvändigt att pröva rätten till ersättning ytterligare än gång.

När det är fråga om studier på högskolenivå, eller annan eftergymnasial utbildning som berättigar till studiemedel enligt studiestödslagen, bedöms det inte vara motiverat att särbehandla funktionshindrade som tidigare erhållit aktivitetsersättning under sina studier t.o.m. gymnasienivån. Aktivitetsersättning föreslås således inte kunna lämnas vid eftergymnasiala heltidsstudier. Vid deltidsstudier, som i sig berättigar till studiemedel, är dock studiernas omfattning avgörande för i vilken grad aktivitetsersättning kan beviljas. Det innebär att det skall vara möjligt att vid reducerade studiemedel samtidigt erhålla halv eller en fjärdedels aktivitetsersättning.

12 Ekonomisk ersättning

12.1 Inkomstrelaterad aktivitetsersättning

Förslag: För att en person skall ha rätt till inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall han eller hon vara aktuellt försäkrad för inkomstrelaterad aktivitetsersättning enligt socialförsäkringslagen (SofL) vid den tidpunkt då försäkringsfallet inträffar.

Försäkringen för inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall upphöra att gälla ett år efter den dag då arbetet har upphört av annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande uppehåll.

Den som inte är försäkrad för arbetsbaserade förmåner vid försäkringsfallet, men som då uppbär någon av de i 3 kap. 13 § SofL angivna förmånerna skall vara försäkrad för inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

Inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall beräknas med utgångspunkt i bruttoinkomsterna under de tre kalenderår som föregått det år då rätten till denna ersättning inträder (ramtid). Aktivitetsersättningen skall utgöra 64 procent av genomsnittet av de två i inkomsthänseende bästa av dessa tre år. För det sista av de tre år som utgör grund för beräkningen får dock pensionsunderlaget, om det är fördelaktigare för den enskilde, ersättas av den sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som gäller vid beslutet.

Kan endast ett års bruttoinkomster tillgodoräknas inom ramtiden upptas vid beräkning av antagandeinkomst 0 kronor för det andra året. Vid beräkningen av antagandeinkomst bortses från inkomster överstigande 7,5 gånger det förhöjda prisbasbeloppet.

Med bruttoårsinkomster avses pensionsgrundande inkomster enligt 2 kap. lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension med tillägg för debiterade allmänna pensionsavgifter för respektive år.

Invaliditetsförmåner som utbetalas enligt utländsk lag, såväl inkomstrelaterade förmåner som förmåner som är att jämställa med garantiersättning skall avräknas mot inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer med förslaget i fråga om principerna för beräkning av ersättningen.

Remissinstanserna: *RFV* kan ställa sig bakom den föreslagna ordningen, men pekar på behovet av övergångsbestämmelser. *RSV* pekar på att utredningen inte redovisar på vad sätt de föreslagna ersättningarna skall vara skattepliktiga och pensionsgrundande som förvärvsinkomst. Verkets uppfattning är att dessa alltid skall utgöra inkomst av tjänst vid beskattningen och inkomst av anställning vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. *TCO* framhåller att förslaget om att ingen skall kunna få förtidspension förrän vid 30 år innebär att många antagandeinkomstberäkningar kommer att baseras på långtidssjukpenning. I stället föreslås att det är inkomsterna före sjukfallet, uppräknade med inkomstindex från ålderspensionssystemet, som skall ligga till grund för beräkningen. *TCO* pekar också på att förslaget om ålderspensionsrätt innebär sämre pensionsrätt än i dag. I dagens system beräknas pensionsrätten på hela antagandeinkomsten men enligt förslaget kommer pensionsrätten att beräknas på 80 procent av tidigare inkomst för denna åldersgrupp. *RPG* understryker betydelsen av att all sjukersättning skall utgöra pensionsgrundande inkomst och hänvisar till att det nya pensionssystemet är uppbyggt på ett sådant sätt.

Skälen för förslaget: Enligt socialförsäkringslagen (SofL) – som träder i kraft den 1 januari 2001 – är en person försäkrad för arbetsbaserade förmåner under den tid han eller hon förvärvsarbetar i Sverige. För arbetstagare gäller försäkringen fr.o.m. den första dagen av anställningstiden, för andra, t.ex. egna företagare, fr.o.m. dag då arbetet har påbörjats. Inkomstrelaterad aktivitetsersättning är att betrakta som en inkomstbortfallsförsäkring och torde därmed anses vara en arbetsbaserad förmån. Enligt SofL skall den arbetsbaserade försäkringen upphöra att gälla tre månader efter den dag då arbetet upphört av någon annan ledighet än semester, ferier eller motsvarande, den generella efterskyddstiden. Denna tid har ansetts vara nödvändig för att en person inte skall ställas utan försäkringsskydd på grund av att han eller hon i samband med byte av anställning under en kort tid inte förvärvsarbetar. Däremot synes inte syftet ha varit att förlänga försäkringsskyddet för den som frivilligt avstår avstår från förvärvsarbete under längre tid. Utöver den generella efterskyddstiden gäller den arbetsbaserade försäkringen även i andra situationer när en person inte förvärvsarbetar, t.ex. när sjuk-, rehabiliterings- och föräldrapenning utbetalas samt då en person är arbetslös och står till arbetsmarknadens förfogande. Reglerna innebär i praktiken att det endast är när personen själv väljer att sluta arbeta som han eller hon efter tre månader inte längre har ett försäkringsskydd för arbetsbaserade förmåner.

Om kraven på aktuell försäkring vid försäkringsfallet, i kombination med de nuvarande kriterierna för att få vara försäkrad för arbetsbaserade förmåner, även skulle gälla för inkomstrelaterad aktivitetsersättning finns en risk att försäkringsskyddet i vissa speciella situationer försämras betydligt även för personer under 30 år, jämfört med vad som nu gäller i fråga rätt till förtidspension i form av folkpension och tilläggspension.

Att försäkringen för inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall vara en försäkring mot inkomstbortfall talar emellertid för att efterskyddstiden, till skillnad från vad som gäller för förtidspension i form av tilläggspension, inte skall vara obegränsad. Till följd härav bedöms en efterskyddstid på ett år vara väl avvägd av följande skäl. Försäkringsskyddet för bosättningsbaserade förmåner kvarstår vid en vistelse utomlands under högst ett år. Gällande regler om försäkringstillhörighet innebär att en försäkrad som lämnar Sverige fortfarande skall anses bosatt här under förutsättning att vistelsen utomlands är avsedd att vara längst ett år. Till detta kommer att ju längre en person är borta frivilligt från arbetsmarknaden, desto mindre sannolikt torde det vara att det sker en återgång i arbete inom överskådlig tid.

Det kommer att inträffa att en person inte är försäkrad för arbetsbaserade förmåner vid tidpunkten för försäkringsfallet men uppbär någon bosättningsbaserad ersättning. I en sådan situation bör det ses som rimligt att personen ändå skall vara försäkrad för inkomstrelaterad aktivitetsersättning, dock under förutsättning att det är fråga om ersättningar som anges i 3 kap 13 § SofL. Det gäller t.ex. dagpenning från arbetslöshetskassa, utbildningsbidrag till doktorander och vårdbidrag, dock inte ersättningen för merkostnader.

Flertalet av de personer som kommer att beviljas aktivitetsersättning har av medicinska skäl inte haft möjlighet att genom förvärvsarbete bygga upp ett eget försäkringsskydd. Dessa kommer att omfattas av grundskyddet i försäkringen, den s.k. garantiersättningen. Det kommer också att finnas en mindre grupp ungdomar som till följd av t.ex. olycksfall eller sjukdom före 30 års ålder fått sin arbetsförmåga helt eller delvis nedsatt. En del av dessa förväntas ha hunnit förvärvsarbete ett antal år innan arbetsförmågan blev nedsatt och har härigenom kvalificerat sig för en inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

Det är rimligt att försäkringen ersätter en betydande andel av de inkomster som en sjuk eller funktionshindrad person troligen skulle ha tjänat in om han eller hon hade kunnat fortsätta att förvärvsarbete. Det bör därför finnas ett tydligt samband mellan förvärvsinkomsterna innan arbetsförmågan blev nedsatt och den aktivitetsersättning som betalas ut. Detta förutsätter ett s.k. historiskt inkomstunderlag för att få fram en så stabil grund som möjligt för beräkningen av ersättningens storlek.

Vid ersättningsfall som varat en längre tid finns det starka skäl för att tillämpa ett inkomstunderlag som speglar förvärvsinkomsterna under en längre period för att åstadkomma ökad trygghet både för den enskilde och systemet och inte minst för att ge en bättre prognos för de framtida inkomsterna.

I den nu aktuella gruppen 19–29 år är det fråga om personer som i regel har ett fåtal år på arbetsmarknaden bakom sig, när arbetsförmågan blir långvarigt nedsatt. Det är därför motiverat att anpassa reglerna om antagandeinkomstberäkning till att de flesta i gruppen har tjänat in inkomster under ett begränsat antal år. Mot den bakgrunden är det rimligt att det historiska inkomstunderlaget är begränsat till tre år samt att genomsnittet av de två bästa åren skall utgöra underlag för beräkningarna. Det får också anses vara motiverat att det i vissa fall går att tillämpa en alternativ beräkningsregel som innebär att – om det är mer fördelaktigt för den enskilde – inkomstunderlaget för det sista av de tre åren får ersättas av den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som gäller vid beslutet.

Ersättningsnivån föreslås vara 64 procent av antagandeinkomsten och den motsvarar vad som föreslås gälla vid beräkning av sjukersättning till personer som fyllt 30 år.

En person som omfattas av förordningen (EEG) nr 1408/71 och som före tidpunkten för försäkringsfallet även har förvärvsarbetat och varit försäkrad i ett eller flera länder inom EU/EES-området kommer att i vissa fall ha rätt till förmån från ett eller flera av dessa länder. Detta kan även gälla en försäkrad som har rätt till förmån från land utanför EU/EES. För att undvika överkompensation är det rimligt att den inkomstrelaterade aktivitetsersättningen minskas med de invaliditetsförmåner som en person kan vara berättigad till från andra länder.

12.2 Garantiersättning och garantinivå

Förslag: För att rätt till aktivitetsersättning i form av garantiersättning skall föreligga skall en person vara aktuellt försäkrad för denna ersättning samt ha tillgodoräknats minst tre års försäkringstid. Försäkringstid för rätt till garantiersättning tillgodoräknas den försäkrade fr.o.m. det år han eller hon fyllde 16 år t.o.m. försäkringsfallet (*faktisk försäkringstid*) och för tiden därefter t.o.m. det år han eller hon fyller 64 år (*framtida försäkringstid*). Som faktisk försäkringstid skall tillgodoräknas tid under vilken en person skall anses vara bosatt i Sverige. Som försäkringstid skall även tillgodoräknas tid under vilken en person före tidpunkten för bosättningen har vistats i

Sverige efter att ha ansökt om uppehållstillstånd. En flykting skall för tid före ankomsten till Sverige tillgodoräknas försäkringstid i hemlandet fr.o.m. 16 års ålder i förhållande till det antal år som de har tillgodoräknats försäkringstid i Sverige.

För att försäkrad skall få tillgodoräkna sig hela tiden från försäkringsfallet t.o.m. det år den försäkrade fyller 64 år som framtida försäkringstid krävs att han eller hon varit bosatt i Sverige minst fyra femtedelar av den faktiska försäkringstiden, dvs. fr.o.m. det år han eller hon fyllde 16 år t.o.m. året före försäkringsfallet. För den som varit bosatt i Sverige kortare tid än fyra femtedelar av tiden, skall den framtida försäkringstiden motsvara förhållandet mellan den faktiska försäkringstiden och fyra femtedelar av tiden mellan det år den försäkrade fyllde 16 år och försäkringsfallet.

För rätt till oreducerad garantiersättning krävs att den försäkrade kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid i Sverige. Vid kortare försäkringstid reduceras garantiersättningen proportionellt. Garantiersättning utbetalas under förutsättning att den försäkrade har tillgodoräknats en försäkringstid på minst tre år.

En försäkrad, som har låg inkomstrelaterad aktivitetsersättning eller som saknar sådan, skall ha rätt till ett garantiersättning upp till en åldersberoende garantinivå. Denna nivå skall vid ikraftträdandet av det nya systemet motsvara 2,10 prisbasbelopp per år för den som är under 21 år, 2,15 prisbasbelopp för den som är 21 eller 22 år, 2,20 prisbasbelopp för den som är 23 eller 24 år, 2,25 prisbasbelopp för den som är 25 eller 26 år, 2,30 prisbasbelopp för den som är 27 eller 28 år samt 2,35 prisbasbelopp för den som fyllt 29 år.

Garantinivån skall vara densamma för gifta och ogifta.

Garantinivån skall reduceras om en försäkrad uppbär invaliditetsförmån enligt utländsk lag som inte är av grundskyddskaraktär .

Förtidspensionsutredningens förslag: Avviker helt från förslaget med undantag för principen om en åldersberoende garantinivå.

Remissinstanserna: *Försäkringskassförbundet (FKF)* tillstyrker i princip förslaget när det gäller garantinivåns utformning, men anser att ersättningen skall vara densamma för ensamstående och gifta. *Svenska Kommunförbundet* framhåller att ersättningsnivån inte får bli så låg att annat ekonomiskt försörjningsstöd krävs för att den enskilde skall tillförsäkras ekonomisk trygghet. *Handikappförbundens Samarbetsorgan (HSO)* och *Sveriges Dövas Riksförbund (SDR)* är tveksamma till om grundskyddet för de yngsta kommer att täcka rimliga levnadskostnader och framhåller att det är en absolut förutsättning att bostadsstödet faktiskt tar hänsyn till att personer med funktionsstörningar ofta måste ha

större och annorlunda utrustade bostäder. *Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU)* instämmer i detta men tillägger att även handikappersättning för merkostnader måste kopplas till förmånen. *Riksförbundet för Social och Mental hälsa (RSMH)* framhåller att garantinivån måste vara sådan att det är möjligt att leva på den för en funktionshindrad person och att bostadsstödet utges med belopp som beloppsmässigt motsvarar dagens system för bostadstillägg till pensionärer (BTP). Med hänsyn till de olika utgifter som en psykiskt funktionshindrad har, bör miniminivån utgöra minst 5 000 kronor per månad efter skatt jämte bostadstillägg enligt nuvarande BTP, vilket skall jämföras med förslaget ca 4 500 kronor. *Föreningen för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB)* är allmänt tveksam till den föreslagna nivån och den nivå som föreslås gälla vid ingången i systemet ifrågasätts starkt eftersom den inte bedöms gå att försörja sig på. *Synskadades Riksförbund (SRF)* är positivt till att höja ersättningsnivån trappstegsvis, men anser generellt sett att nivåerna är för låga för att ge en god levnadsstandard och föreslår därför att trappan skall börja på 2,5 prisbasbelopp. *Riksförbundet för hiv-positiva* framhåller vikten av att nivån på den ekonomiska ersättningen blir skälig så att det inte krävs andra bidrag för att klara försörjningen.

Skälen för förslaget: Den 1 januari 2001 träder socialförsäkringslagen i kraft. Genom denna kommer den som är bosatt i landet att vara försäkrad för bosättningsbaserade förmåner och den som förvärvsarbetar här att vara försäkrad för arbetsbaserade förmåner. Den som saknar inkomstrelaterad aktivitetsersättning, eller har låg sådan, skall ha rätt till sådan ersättning i form av garantiersättning. Det innebär att denna ersättning, som inte är beroende av arbete, bör inordnas bland de bosättningsbaserade förmånerna. En nödvändig förutsättning för att en person skall kunna erhålla och behålla rätten till garantiersättning föreslås dock vara att han eller hon är aktuellt försäkrad för aktivitetsersättning i form av garantiersättning. Det bör av försäkringsmässiga principer också vara angeläget att kräva en längre tids anknytning till Sverige för rätt till oavkortad garantiersättning. Att frånga den principen skulle också kunna undergräva tilltron till systemets legitimitet. Det främsta syftet med en garantiersättning måste således vara att tillförsäkra i Sverige bosatta personer, som är arbetsoförmögna av medicinska orsaker och som saknar eller har låg inkomstrelaterad aktivitetsersättning, ett grundskydd under förutsättning att de före försäkringsfallet har haft en rimlig anknytning till Sverige. Till detta kommer att regelverket inte får strida mot EG:s regelsystem. Allt detta talar för att reglerna om garantiersättning bör följa motsvarande principer som nu gäller för rätt till folkpension.

Dessa innebär att det skall krävas att den försäkrade kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid i Sverige för rätt till oavkortad garantiersättning samt att denna vid kortare försäkringstid reduceras proportionellt. Av detta följer också att det skall krävas tre års försäkringstid för rätt till garantiersättning. Det bör i anslutning härtill framhållas att den som omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71 genom sammanläggningsreglerna i förordningen får tillgodoräkna sig även försäkringstider som fullgjorts i andra EU/EES-länder.

Folkpensionen i gällande system utbetalas i regel efter den faktiska bosättningstiden (försäkringstiden), men under vissa förutsättningar kan även bosättningstid för tiden därefter tillgodoräknas, dvs. den framtida bosättningstiden. Denna utgör tiden fr.o.m. försäkringsfallsåret t.o.m. det år den försäkrade fyller 64 år.

Med hänsyn till att den nedre gränsen för rätt till aktivitetsersättning föreslås vara den 1 juli det år en försäkrad fyller 19 år, skulle det kunna övervägas om inte gränsen för försäkringstiden på motsvarande sätt borde höjas från 16 till 19 år. Eftersom försäkringstidsfrågan bör ses i ett helhetsperspektiv som omfattar alla försäkringssystem där sådan tid är aktuell, föreslås inte någon ändring i fråga om beräkningen av faktisk försäkringstid. En flykting bör dock, för tid före ankomsten till Sverige, få tillgodoräknas bosättningstid i hemlandet fr.o.m. 16 års ålder i förhållande till det antal år som han eller hon har tillgodoräknats försäkringstid i Sverige. Tiden som en person har kunnat bo i Sverige, dvs. från det år personen fyller 16 år t.o.m. året före försäkringsfallet, har också stor betydelse för beräkningen av den framtida bosättningstiden. För att få tillgodoräkna sig all framtida bosättningstid krävs att den försäkrade varit bosatt i Sverige under minst fyra femtedelar av denna faktiska tid. Vid bosättning här kortare tid görs en proportionering.

Det är även i det nu föreslagna systemet med aktivitetsersättning angeläget att det finns regler som beaktar framtida försäkringstid vid beräkningen av garantiersättningens storlek. Detta är särskilt angeläget i ett system där yngre personer får ett grundskydd, vilket i förhållande till äldre försäkrade kan vara betydligt lägre med anledning av att försäkringsfallet inträffat i unga år.

Det bör i detta sammanhang också framhållas att kravet på aktuell försäkring i Sverige vid försäkringsfallet medför att de personer som, när de bosätter sig i Sverige, är varaktigt eller långvarigt arbetsförmögna till följd av sjukdom eller funktionshinder inte får rätt till någon förmån.

De ovan föreslagna villkoren för rätt till garantiersättning avviker väsentligt från det förslag som redovisades i prop. 1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m. vilken godkännts av riksdagen. Bl.a. före-

slogs att rätten till försäkringsersättning i form av garantibelopp skulle föreligga vid, och endast vid, aktuell bosättning i Sverige, dvs. i princip oberoende av bosättningsstid i Sverige både vid tiden för beviljandet och senare. En flyttning från Sverige skulle medföra att rätten till ersättning upphör. Vidare angavs att garantibelopp är en typ av förmån som inte bör vara exportabel ens inom EU/EES, eftersom detta borde vara att betrakta som en s.k. minimiförmån enligt förordning (EEG) 1408/71. Socialförsäkringsutskottet anförde vid sin behandling av propositionen att det med de föreslagna reglerna inte skulle vara möjligt att uppbära ersättning på garantinivån vid bosättning utanför Sverige vad avser EU/EES-området, under förutsättning att Europeiska unionens råd enhälligt godkänner detta. Vilken den ekonomiska situationen blir i det enskilda fallet beror då på hur trygghetssystemet är utformat i det nya bosättningslandet. Utskottet förutsatte att effekterna av detta skulle komma att analyseras i samband med den fortsatta beredningen av frågan. Mot den bakgrunden tillstyrkte utskottet förslaget till riktlinjer för en åldersberoende garantinivå. Det nya förslag som ovan redovisats skall ses mot bakgrund av den analys av effekterna av förslaget i propositionen som nu företagits inom Socialdepartementet.

Garantiersättningen skall i förekommande fall utgöra en utfyllnad ovanpå den inkomstrelaterade aktivitetsersättningen. Utgångspunkten är att nivån på grundskyddet skall vara tillräckligt hög för att möjliggöra en god levnadsstandard. Skyddet bör därför ligga på en högre nivå än vad som krävs för en skälig nivå i socialtjänstlagens mening. Det innebär att den skall täcka normala konsumtionsbehov med undantag för bl.a. bostadskostnaden. Inte bara bostadskostnader utan även merkostnader för sjukdom eller funktionshinder skall därför ersättas i annan ordning. Ersättningen skall i sin helhet vara skattepliktig på samma sätt som förvärvsinkomster och inkomstrelaterad aktivitetsersättning. Det innebär att det särskilda grundavdraget skall tas bort även för personer med aktivitetsersättning.

En annan viktig fråga är om ersättningsnivån skall vara beroende av civilståndet. I såväl nämnda proposition som i Förtidspensionsutredningens betänkande föreslogs att garantinivån, liksom i nuvarande ersättningssystem, bör vara något lägre för gifta än för ogifta försäkrade. Med hänsyn till att det numera är vanligt med många olika samlevnadsformer förefaller de gällande civilståndsreglerna inom försäkringssystemet inkonsekventa, förlegade och något svåra att sakligt motivera. De nuvarande reglerna leder också till att systemet kan missbrukas, eftersom det är ekonomiskt mer fördelaktigt att vara betraktad som ogift i försäkringshänseende. Mot den bakgrunden, och med den övergripande inriktningen inom den svenska socialförsäkringen att ha regler som är knutna till individen och inte till familjeförhållanden, bör garantinivån i

hela det nu förslagna regelsystemet vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga vara enhetlig. Detta avviker således också från vad som föreslagits i prop. 1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m.

I nuvarande folkpensionssystem tillämpas en grundnivå, bestående av folkpension, pensionstillskott och speciellt gynnsamma skatteregler i form av ett särskilt grundavdrag för folkpensionärer (SGA), vilken är helt oberoende av personens ålder och som genom kopplingen till den allmänna prisutvecklingen genom prisbasbeloppet motsvarar oförändrad köpkraft över tiden. Detta innebär att unga i dagens system inte kan erhålla någon real förbättring av ersättningen med stigande ålder såvida inte grundnivån förbättras genom politiska beslut, något som i praktiken också har inträffat då och då.

Flera faktorer talar därför för att garantinivån – i likhet med vad Förtidspensionutredningen föreslagit – närmare knyts till de inkomstförhållanden och den levnadsstandard som är normal eller vanligt förekommande för personer i motsvarande åldrar som inte är drabbade av nedsatt arbetsförmåga till följd av långvarig ohälsa.

Nästan samtliga ungdomar studerar i dag på gymnasium och många av dessa fortsätter sedan studierna vid högskola eller universitet. Studerande har i allmänhet en relativt måttlig ekonomisk standard. De ungdomar som tidigt söker sig ut på arbetsmarknaden har ofta svårigheter att få ett fast jobb och bra löne- och anställningsvillkor. En del av dessa ungdomar blir hänvisade till arbetsmarknadsåtgärder och tillhörande ersättningar och i bland t.o.m. socialbidrag. De genomsnittliga förvärvsinkomsterna ökar sedan successivt ganska markant upp till ungefär 30-årsåldern.

Med hänsyn till detta är det rimligt att den garanterade nivån startar på en lägre nivå för de allra yngsta, men att den räknas upp reallt med stigande ålder upp till 30 år. Dessutom skall den, som gäller för andra liknande förmåner, följa den allmänna prisutvecklingen. Genom denna konstruktion blir visserligen begynnelsenivån förhållandevis måttlig, men jämnåriga ungdomar har också i regel låga inkomster. Därefter ökar köpkraften successivt fram till 30 år. Det kan i det sammanhanget nämnas att den föreslagna begynnelsenivån på 2,1 prisbasbelopp skall jämföras med de 2,0 reducerade basbelopp vilket föreslogs av Förtidspensionutredningen. Vidare bör det än en gång understrykas att många unga som uppbär aktivitetsersättning kommer att kunna erhålla kompletterande förmåner i form av bostadstillägg och handikappersättning i enlighet med vad som redovisas på andra ställen i denna promemoria.

För den som har rätt till inkomstrelaterad aktivitetsersättning som understiger garantinivån bör garantiersättningen utbetalas som utfyllnad upp till den garanterade nivån. För att undvika överkompen-

sation bör även invaliditetsförmån som betalas ut enligt utländsk lag och som inte är att jämställa med garantiersättning, tillsammans med inkomstrelaterad aktivitetsersättning, ingå i det underlag som skall reducera garantiersättningen. Garantinivån bör därvid först reduceras med hänsyn till otillräcklig försäkringstid när den tillgodoräknade försäkringstiden understiger 40 år. Därefter bör hela den inkomstrelaterade aktivitetsersättning, inklusive utländsk invaliditetsförmån, reducera garantiersättningen.

13 Ålderspensionsrätt vid aktivitetsersättning

13.1 Beräkning av ålderspensionsrätt

Förslag: Den som uppbär hel inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall tillgodoräknas ålderspensionsrätt på hela den framräknade antagandeinkomsten, efter avdrag för allmän pensionsavgift. Vid partiell förmån beräknas ålderspensionsrätten på motsvarande andel av antagandeinkomsten. Om aktivitetsersättningen upphör under året skall den försäkrade tillgodoräknas ålderspensionsrätt med en tolfte-del av antagandeinkomsten för varje månad som ersättning givits ut under året.

Den utbetalda aktivitetsersättningen skall utgöra pensionsgrundande inkomst. Skillnaden mellan den del av antagandeinkomsten som utgör underlag för ålderspensionsrätten och den del av utbetald ersättning som utgör pensionsgrundande inkomst utgör pensionsgrundande belopp.

Garantiersättning skall inte grunda rätt till ålderspension och garantiersättningen ingår därmed inte i den pensionsgrundande inkomsten.

Tillgodoräkandet av ålderspensionsrätt skall efter omvandlingen av förtidspensioner och sjukbidrag vid ikraftträdande den 1 januari 2003 ske enligt samma principer för alla försäkrade.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer i princip med förslaget vad gäller den inkomstrelaterade aktivitetsersättningen.

Remissinstanserna: Inga särskilda synpunkter har framförts.

Skälen för förslaget: Det får anses som naturligt att försäkrings-systemet inte enbart skall kompensera den enskilde under den aktiva tiden utan också i ålderspensionshänseende i den utsträckning som sjukdomen eller funktionshindret begränsar möjligheterna att under den aktiva tiden tjäna in rätt till sådan pension. Detta blir viktigare i och med att det reformerade ålderspensionssystemet bygger på livs-

inkomstprincipen, vilket innebär att storleken på ålderspensionen i princip skall bestämmas av av samtliga de förvärvsinkomster och andra inkomster som den enskilde har tjänat in under sin yrkesverksamma tid. Under denna tid tillgodoräknas den enskilde en ålderspensionsrätt motsvarande 18,5 procent av av de intjänade pensionsgrundande inkomsterna.

En annan viktig utgångspunkt är att personer som drabbats av bestående nedsättning av arbetsförmågan av medicinska skäl inte skall komma i sämre läge i ålderspensionshänseende än vad som skulle ha varit fallet om de kunnat fortsätta att arbeta. Därför föreslås att hela den antagna inkomsten ger pensionsrätt.

För att ålderspensionsrätten skall grundas på ett underlag som så nära som möjligt ansluter till pensionsgrundande inkomst för förvärvsarbete, bör antagandeinkomsten minska med ett belopp motsvarande den allmänna pensionsavgiften på sju procent.

Eftersom hela antagandeinkomsten avses ge rätt till ålderspension bör ett belopp motsvarande skillnaden mellan den pensionsgrundande inkomsten och antagandeinkomsten, efter justeringen enligt ovan, tillgodoräknas den försäkrade som pensionsgrundande belopp. Även vid samordning med yrkesskadelivränta, som inte är pensionsgrundande, eller arbetsskadelivränta utgör denna antagna inkomst den garanterade ramen för den totala ålderspensionsrätten.

Vid partiell aktivitetsersättning skall ålderspensionsrätten beräknas på motsvarande andel av antagandeinkomsten. Om rätt till aktivitetsersättning upphör eller uppkommer under året skall detta på samma sätt påverka ålderspensionsrätten. En tolfedel av underlaget för ålderspensionsrätten bör därvid tillgodoräknas den försäkrade för varje månad som aktivitetsersättning utbetalats under året.

I avsnitt 12 föreslås att försäkrad som har en inkomstrelaterad ersättning vilken inte når upp till garantinivån för aktivitetsersättning – som avses variera med hänsyn till ålder från 2,10 till 2,35 prisbasbelopp – skall få en utfyllnad upp till den garanterade nivån. Om den försäkrade helt saknar inkomstrelaterad aktivitetsersättning föreslås dessutom att aktivitetsersättning skall utges i form av garantiersättning motsvarande garantinivån. Även om den ersättningen utges oberoende av om den försäkrade tidigare haft förvärvsinkomster skulle den kunna ses som en del av den allmänna försäkringen mot inkomstbortfall, dvs. en ersättning som träder in i stället för de förvärvsinkomster som den försäkrade av medicinska skäl inte kunnat tjäna in.

När det gäller frågan om ålderspensionsrätt på garantiersättningen redovisas i departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension (Ds 2000:39) de olika överväganden som ligger bakom det slutgiltiga ställningstagandet att garantiersättning inte skall grunda rätt

till ålderspension och därmed inte ingå i den pensionsgrundande inkomsten. De skäl som varit avgörande för den bedömningen har också ansetts vara tillämpliga för samma ställningstagande i fråga om garantiersättningar vilka utges till personer som inte fyllt 30 år.

När det gäller frågan om tillgodoräknande av ålderspensionsrätt efter den tekniska omvandlingen av förtidspensioner och sjukbidrag föreslås att samma principer skall gälla för alla berörda personer, oavsett ålder, i enlighet med vad som anges i Ds 2000:39. Även när det gäller förslag om beräkning av ålderspensionsavgift hänvisas till den departementspromemorian.

13.2 Ålderspensionsrätt då aktivitetsersättning inte betalas

Förslag: Den som har vilande aktivitetsersättning tillgodoräknas inte ålderspensionsrätt på den andel av antagandeinkomsten som svarar mot den vilande ersättningen.

Skälen för förslaget: I kap. 9 föreslås att möjlighet införs att ha behålla aktivitetsersättningen under högst tre månader samtidigt som en ung person prövar att förvärvsarbeta. Om han eller hon därefter fortsätter att arbeta skall personen i fråga kunna få ha aktivitetsersättningen vilande under återstoden av den tid ersättningen löper till den del personen arbetar. Möjlighet att ha vilande aktivitetsersättning omfattar såväl den som har anställning som den som arbetar i egen förvärvsverksamhet. Dessa regler motsvarar delvis vad som föreslås gälla i det reformerade ersättningssystemet för personer äldre än 29 år.

Under den tid aktivitetsersättningen är vilande och inte utbetalas kan förväntas att en förvärvsinkomst ersätter den tidigare aktivitetsersättningen. Det är då naturligt att denna förvärvsinkomst kommer att ingå i den pensionsgrundande inkomsten. Något pensiongrundande belopp som svarar mot den del av aktivitetsersättningen som vilande-förklarats skall följdaktligen då inte tillgodoräknas den försäkrade.

14 Bostadsstöd till aktivitetsersättning

14.1 Bakgrund m.m.

Inledning

I detta avsnitt redovisas hur ett framtida bostadsstöd bör utformas för personer som kommer att erhålla reformerad förtidspension/sjukbidrag i form av aktivitetsersättning. Dessa personer, som i dag är berättigade antingen till förtidspension eller sjukbidrag, kan enligt nuvarande bestämmelser erhålla bostadsstöd i form av bostadstillägg till pensionärer eller i form av bostadsbidrag till barnfamiljer, m.fl. Några detaljerade regler för ett framtida bostadsstöd för nämnda personer kommer inte att presenteras. Redovisningen nedan avser endast riktlinjerna för ett framtida bostadsstöd.

Allmänt om bostadsstöd

I dag finns det två huvudgrupper av allmänt bostadsstöd. Den ena gruppen är ett hushållsinriktat bostadsstöd som utges i form av bostadsbidrag (BOB) enligt bestämmelser i lagen (1993:737) om bostadsbidrag (BoL). Den andra gruppen är ett individinriktat bostadsstöd som utges i form av bostadstillägg till pensionärer (BTP) enligt bestämmelser i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer (BTPL).

BOB

Barnfamiljer och ungdomar som fyllt 18 men inte 29 år kan få BOB, som är ett inkomstprövat skattefritt bostadsstöd. Hur stort bidrag som kan erhållas är beroende av bl.a. hur många personer hushållet består av, hushållets inkomst och bostadskostnaden. BOB består av två delar, dels ett bidrag för bostadskostnader, dels ett särskilt bidrag för hemmavarande barn. Bidrag till boendekostnaderna utgör en viss procent av bostadskostnaderna mellan en nedre och en övre gräns. Om någon i

familjen är funktionshindrad, och därför behöver en dyrare bostad, kan bidrag för boendekostnader beräknas på en kostnad som är 240 kr högre än den övre gränsen. Det särskilda bidraget för barn är beroende på bl.a. antalet hemmavarande barn.

Bakgrund och syfte med BOB

Dagens bestämmelser om BOB har vuxit fram genom en serie reformer. Sitt ursprung har bostadsbidragen i de stödformer som började utvecklas vid mitten av 1930-talet. Bidragen har haft till mål att höja bostadsstandarden, särskilt för barnfamiljer, att minska trångboddheten och att utjämna kostnadsskillnader för de boende, dels mellan olika regioner i landet, dels mellan nyare och äldre bostäder med likvärdig standard. Bostadsbidragen har dessutom haft till mål att allmänt stärka de ekonomiskt svaga hushållens bärkraft. Syftet med bostadsbidragen är således sammanfattningsvis att ge ekonomiskt svaga hushåll möjligheter att hålla sig med goda och tillräckligt rymliga bostäder. Genom inkomstprövningen av bostadsbidragen gynnas de hushåll som har de lägsta inkomsterna.

Bostadsbidragen ingår även som en viktig del i det ekonomiska familjestödet, som främst syftar till att ge en ekonomisk grundtrygghet för barnfamiljer under den period då de har stor försörjningsbörda. Genom familjestödet omfördelas resurser dels över en livscykel, dvs. från perioder när familjen inte har barn till perioder när familjen har barn, dels från familjer med goda inkomster till familjer med, i förhållande till försörjningsbördan, låga inkomster.

BTP

BTP är ett skattefritt inkomstprövat tillägg till pensionsförmåner i form av ålderspension, förtidspension/sjukbidrag, omställningspension, särskild efterlevandepension, änkepension eller hustrutillägg.

BTP är maximalt 90 procent av bostadskostnaden mellan 100 och 4 000 kr per månad. Det högsta bostadstillägg som kan betalas ut är alltså 3 510 kr i månaden. En pensionär som bor i tvåbäddsrum i särskild boendeform får tillgodoräkna sig boendekostnad på högst 2 000 kr i månaden. Enligt uttalanden i 2000 års ekonomiska vårproposition (prop. 1999/2000:100) avser regeringen att i budgetpropositionen för 2001 föreslå att den undre gränsen vid 100 kr slopas och att den övre gränsen höjs från 4 000 kr till 4 500 kr. Det innebär att fr.o.m. 2001

kommer bostadstillägget att ersätta 90 procent av hela boendekostnaden upp till 4 500 kr i månaden.

Bakgrund och syfte med BTP

När det kommunala bostadstillägget (KBT) ersattes av BTP hade kommunala bostadsstöd funnits i drygt 40 år. Kommunala bostadsstöd tillkom ursprungligen i en tid för uppbyggnaden av det allmänna pensionssystemet. Bostadstilläggen kom därför att utgöra en del av det grundläggande skyddet för folkpensionärer och var således en del av det allmänna pensionssystemet. I samband med att folkpensionerna förbättrades år 1948 bedömdes det erforderligt att höja de maximala pensionsbeloppen genom ett särskilt kommunalt bostadstillägg som skulle utges utöver de generella bostadstilläggen. Under de följande decennierna vidtogs väsentliga förändringar av KBT-systemet i syfte att förbättra och utjämna strukturen på förmånerna och göra dem följ samma till kostnadsutvecklingen.

KBT kom för många pensionärer att utgöra ett väsentligt tillskott till pensionen. Eftersom folkpension och pensionstillskott inte bedömdes vara tillräckligt för att täcka levnadsomkostnaderna och en normal hyra ansågs det lämpligast att se bostadsstödet som en del av det allmänna pensionssystemet för vilket staten har ett helhetsansvar. Det ansågs därvid inte acceptabelt att det allmänna pensionssystemet gav olika utfall beroende på var i Sverige man bodde. Med anledning härav föreslog regeringen i propositionen Bostadstillägg till pensionärer (prop. 1993/94:173) *dels* att staten borde ta ansvaret för det kommunala bostadstillägget, *dels* att KBT skulle ersättas av BTP. Förslaget, som godtog av riksdagen, trädde i kraft 1995.

Sammanfattningsvis kan sägas att utgångspunkten för BTP-systemet är att, oberoende av bostadsort, ge pensionären möjlighet att efterfråga och bibehålla en bostad med tillfredsställande standard också i nyproduktion.

Genom inkomstprövningen av BTP gynnas de pensionärer som har de lägsta inkomsterna.

Förtidspensionutredningen och Utredningen för översyn av systemet för inkomstprövning av bostadstillägget till pensionärer

I betänkandet Unga i ohälsöförsäkringen – Tid för aktivitet och utveckling (SOU 1998:106) ansåg Förtidspensionsutredningen att ett särskilt bostadsstöd i form av utfyllnad upp till en skälig levnadsnivå

borde utredas för unga personer inom ohälsöförsäkringen. Därvid ansåg utredningen lämpligt att denna fråga utreddes inom ramen för det uppdrag som Utredningen för översyn av systemet för inkomstprövning av bostadstillägget till pensionärer (BTP-utredningen) hade fått.

BTP-utredningen avlämnade i april 1999 betänkandet Inkomstprövning av bostadstillägg till pensionärer (SOU 1999:52). BTP-utredningens uppdrag innefattade att föreslå ett nytt system för inkomstprövningen av BTP som skulle vara anpassat till det reformerade ålderspensionssystemet med SGA borttaget och där en garantipension ersätter grundskyddet i form av folkpension, PTS och SGA. Vidare innefattade uppdraget bl.a. att se över och modernisera systemet för beräkning av inkomst och inkomstavdrag för BTP samt att lämna förslag om hur inkomst skall beräknas och hur inkomsten skall reducera BTP. I betänkandet föreslår BTP-utredningen ett nytt system för inkomstprövningen av BTP som är anpassat till det reformerade ålderspensionssystemet och lämnar förslag om BTP till efterlevandepension med beaktande av efterlevandepensionsutredningens förslag i betänkandet Efterlevandepension – En anpassning till det reformerade ålderspensionssystemet (SOU 1998:120).

Även när det gäller förtidspension lämnade BTP-utredningen i betänkandet SOU 1999:52 vissa förslag om BTP till förtidspensionärer. Med hänvisning till att ersättningsreglernas utformning inom sjukförsäkrings- och förtidspensionsområdet utreddes i särskild ordning, ansåg utredningen emellertid att resultatet av det utredningsarbetet borde avvaktas innan det togs ställning till bostadsstödet utformning till dessa grupper.

Enligt direktiven skulle BTP-utredningens förslag innebära att förutsättningarna för pensionärer att ha en tillfredsställande bostadsstandard i stort skulle förbli oförändrad, samtidigt som förslagen inte fick leda till att statens utgifter för bostadstillägg ökade.

BTP-utredningens betänkande har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna, remissyttrandena och en remissammanställning finns tillgängliga inom Socialdepartementet (S1999/4403/SF).

Riktlinjer för det framtida bostadsstödet till aktivitetsersättning

Arbetet med att se över det nuvarande sjukbidrags- och förtidspensionssystemet och därvid ange förslag till ny reglering har varit mycket omfattande. Eftersom nya regler för bostadsstöd till den reformerade förtidspensionen i stor utsträckning är beroende av hur det nya regelverket på sjukbidrags- och förtidspensionsområdet konstrueras, har tiden fram till nu varit för knapp att arbeta fram konkreta och detalje-

rade förslag till ett nytt BTP-system till den sålunda reformerade förtidspensioneringen. Några sådana förslag kan således inte presenteras i denna departementspromemoria. Det är emellertid angeläget att tillsammans med reglerna för den reformerade förtidspensionen redovisa riktlinjerna för hur ett framtida BTP-system kan knytas till aktivitetsersättningen. Härigenom kan en helhetsbild erhållas om förmånerna till denna grupp inom det allmänna sjukförsäkringssystemet. I det följande redovisas bedömningen avseende de riktlinjerna enligt vilka aktivitetsersättningsberättigade i framtiden bör ha möjligheter att erhålla ett bostadsstöd av BTP-karaktär.

14.2 Rätten till bostadstillägg till aktivitetsersättning

Bedömning: Personer som är berättigade till aktivitetsersättning bör kunna erhålla ett individinriktat bostadsstöd av grundskyddskaraktär. Detta bostadsstöd skall vara av samma slag som det bostadsstöd som enligt nuvarande bestämmelser kan utges jämte förtidspension eller sjukbidrag i form av bostadstillägg till pensionärer. Det nämnda bostadsstödet bör kallas *bostadstillägg till aktivitetsersättning*.

Endast personer som vid nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan uppbär tre fjärdedels eller hel aktivitetsersättning bör vara berättigade till bostadstillägg till aktivitetsersättning.

Bestämmelserna om bostadstillägg till aktivitetsersättning bör finnas i anslutning till övriga bestämmelser om aktivitetsersättning i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Frågan om konstruktionen och regleringen av bostadstillägg till aktivitetsersättning bör behandlas i samband med den fortsatta beredningen av betänkandet Inkomstprövning av bostadstillägg till pensionärer (SOU 1999:52).

Förtidspensionsutredningens förslag: Ett särskilt bostadsstöd i form av utfyllnad upp till en särskild levnadsnivå bör utredas.

Remissinstanserna: *Handikappombudsmannen, FKF och LO* tillstyrker behovet av särskilda regler inom bostadsstödet i form av utfyllnad upp till skälig levnadsnivå. *Socialstyrelsen* anser att full täckning skall ges för bostadskostnaderna om dessa är rimliga, dock bör förmögenhet reducera stödets storlek. *RBU* anser att bostadsstödet måste utformas med hänsyn till det faktum att personer med funktionshinder ofta kräver större ytor och särskilda anpassningar i sitt boende. *FUB*

framhåller att bostadsstödet måste anpassas till hyresnivån samt att många personer med utvecklingsstörning är hänvisade till särskilt boende i någon form, ofta i nyproduktion med höga hyror som följd.

BTP-utredningens förslag: Som en följd av att det inte fanns något förslag om den reformerade förtidspensionen under den tid BTP-utredningen bedrev sitt arbete, lämnade BTP-utredningen i sitt betänkande inte något förslag om bostadsstöd till aktivitetsersättning. BTP-utredningen föreslog emellertid att rätten till BTP till pensionärer i princip bör omfatta endast personer som varaktigt har sin huvudsakliga försörjning från allmän pension, vilket – enligt BTP-utredningen – innebär personer som uppbär hel ålderspension, tre fjärdedels eller hel förtidspension, garantipension till änkepension eller hustrutillägg enligt övergångsbestämmelser.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser som yttrat sig över BTP-utredningens förslag i denna del tillstyrker detsamma. Någon av dessa understryker dock vikten av att fungerande lösningar utreds för de grupper som eventuellt mister rätten till BTP, liksom att eventuella konsekvenser för socialbidragsberoende och socialbidragskostnader närmare utreds. Det finns även flera remissinstanser som inte accepterar förslaget att minska kretsen av de personer som i framtiden skall kunna erhålla BTP.

Skälen för bedömningen: Som framgått i avsnitt 14.1 utgör dagens BTP-system en del av det allmänna pensionssystemet och systemet utgör dessutom en beståndsdel av det grundläggande skyddet för pensionärer.

Det reformerade ålderspensionssystemet innebär att det nuvarande grundskyddet i form av folkpension, PTS och SGA ersätts genom införande av en utfyllnadsförmån i form av garantipension till den inkomstrelaterade pensionen. Vid bestämmandet av garantipensionens basnivå har utgångspunkten varit att det även i framtiden skall finnas ett bostadsstöd till pensionärer av nuvarande BTP-karaktär.

De föreslagna reformerade reglerna om förtidspension, vad gäller de i denna departementspromemoria behandlade ålderskategorierna, liknar i stora delar garantipensionskonstruktionen inom den reformerade ålderspensioneringen.

Ett framtida bostadsstöd till aktivitetsersättning

De nuvarande två stora systemen för bostadsstöd i form av BTP och BOB har som gemensamt syfte att ge ekonomiska möjligheter för vissa grupper att ha en god bostad. Trots detta föreligger, som framgått ovan, skillnader mellan systemen. BOB, som utges med hänsyn till bl.a. per-

sonsammansättningen i hushållet, är ett högkostnadsskydd, medan BTP, som utges i huvudsak i förhållande till den enskilde individens ekonomiska förhållanden, utgör en del av det grundläggande skyddet inom den allmänna pensioneringen.

Som tidigare framgått av denna departementspromemoria skall personer under 30 år ha rätt till aktivitetsersättning om arbetsförmågan på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan antas bli bestående under minst ett år. Även en person under 30 år, som på grund av funktionshinder har förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå, skall ha rätt till aktivitetsersättning. Förmånen skall vara en sjukförsäkringsförmån, som skall kunna utges för längst tre år åt gången och skall kunna beviljas tidigast från och med det andra halvåret det år en försäkrad fyller 19 år. Förmånen kommer således inte att kunna lämnas tills vidare.

Å ena sidan kan hävdas att en person som kommer att vara berättigad till aktivitetsersättning kommer att ha en anknytning till sjukförsäkringssystemet som är svagare och mindre varaktig än vad en förtidspensionär har till det nuvarande förtidspensionssystemet. Det kan därför hävdas att dessa personer ekonomiskt sätt kommer att vara mer jämförbara med andra grupper i samhället, som inte är berättigade till permanent ersättning från den allmänna sjukförsäkringen eller den allmänna pensioneringen. Aktivitetsersättningsberättigade bör därför inte ha rätt till ett bostadsstöd som är jämförbart med nuvarande BTP-system. Å andra sidan kommer det i gruppen aktivitetsersättningsberättigade att finnas ett inte obetydligt antal personer med antingen en långvarig nedsättning av arbetsförmågan eller en helt eller delvis varaktig nedsättning av denna förmåga. För att skapa incitament för den enskilde att aktivera sig i syfte att få ett aktivt liv det är viktigt att ge denna grupp den signalen att ersättningen endast är tillfällig. Det kommer emellertid att finnas personer som när de fyller trettio år kommer att bli berättigade till någon form av permanent ersättning från det allmänna sjukförsäkringssystemet. I gruppen unga i ohälsförsäkringen finns dessutom vissa funktionshindrade som bor i någon form av särskilt boende, t.ex gruppboende. Dessa boendeformer är inte sällan dyrare än de boendeformer som unga personer normalt bor i. Detta talar för att ett generellt högkostnadsskyddsriktat bostadsstöd som BOB inte kan bidra till boendet på samma sätt som för övriga unga personer. Visserligen finns det kompletterande bostadsstöd i vissa kommuner som riktar sig till bl.a. funktionshindrade. Olikheter förekommer dock mellan olika kommuner och förmånerna är inte rikstäckande. Med hänsyn härtill synes principiellt rimligare att dessa personer tillgodoses inom ramen för ett generellt rikstäckande system.

Det bör också beaktas att unga kommer att erhålla aktivitetsersättning om den förmånsberättigade aktiverar sig på olika sätt som bedömts vara positiva för denne. Den för den förmånsberättigade mest positiva aktivitetsåtgärden kan komma att påverka den förmånsberättigades boende, t.ex. genom att den kräver ett extra rum i bostaden för att bedriva viss anpassad sysselsättning. Med andra ord är boendet en viktig beståndsdel av den förmånsberättigades livssituation och därmed också en viktig del av den förmånsberättigades grundtrygghet.

Vid en sammanvägning av vad som nyss anförts framstår skälen för att låta de aktivitetsersättningsberättigade ha rätt till ett individinriktat bostadsstöd av samma karaktär som det nuvarande bostadstillägget till pensionärer väga tyngre än skälen mot en sådan slutsats. Med hänsyn härtill bör aktivitetsersättningsberättigade vara berättigade till ett bostadsstöd av BTP-karaktär. Denna förmån bör lämpligen kallas för *bostadstillägg till aktivitetsersättning*.

Skall alla aktivitetsersättningsberättigade ha rätt till bostadstillägg?

Som framgått ovan utges BTP i dag enbart till personer som uppbär någon form av allmän pension eller sjukbidrag. För vissa grupper utgör dock pensionen endast en mindre del av personens inkomst. En person med t.ex. en fjärdedels förtidspension kan jämte förtidspensionen ha en arbetsinkomst om tre fjärdedelar av normal arbetsinkomst. En sådan person är enligt gällande bestämmelser berättigad till BTP. En låginkomsttagare, som inte har rätt till allmän pension, kan däremot inte få BTP även om dennes inkomst understiger vad en förtidspensionär enligt det tidigare exemplet har i inkomst. En sådan låginkomsttagare kan endast erhålla BOB om han eller hon uppfyller förutsättningarna för den förmånen.

Den beskrivna skillnaden kan inte sakligt motiveras. I de båda nämnda exemplen ligger huvudansvaret för försörjningen utanför det allmänna pensionssystemet. Detta talar för att behovet av bostadsstöd bör bedömas utan särskilt hänsynstagande till att en viss del av försörjningen kommer från den allmänna pensioneringen eller från den allmänna sjukförsäkringen.

Som tidigare framgått kommer aktivitetsersättningen att utges antingen som en fjärdedels, en halv, tre fjärdedels eller hel förmån. Mot bakgrund av de nyss nämnda exemplen, framstår det inte som självklart att en person som inte har sin huvudsakliga försörjning i form av aktivitetsersättning skall ha rätt till bostadstillägg till aktivitetsersättning. En sådan persons anknytning till sjukförsäkringssystemet är inte speciellt stark och ekonomiskt sett framstår en sådan person som mer jäm-

förbar med övriga personer under 30 år, vilka endast kan ha rätt till bostadsstöd i form av BOB. Med hänsyn härtill framstår det lämpligt att begränsa möjligheterna till att uppbära bostadstillägg till aktivitetsersättning till de personer som har tre fjärdedels eller hel aktivitetsersättning.

Det framstår även som lämpligt att begränsa rätten till bostadstillägget till personer som erhåller aktivitetsersättning på grund av nedsättning av arbetsförmågan. Härigenom skulle det inte vara möjligt för de personer som kommer att grunda sin rätt till aktivitetsersättning endast på att de är funktionshindrade att jämte aktivitetsersättningen uppbära bostadstillägg. Denna förhållandevis lilla grupp består av personer som på grund av funktionshinder är berättigade till förlängd skolgång på grundskole- och gymnasienivå. Aktivitetsersättningen för dessa personer kommer, som tidigare framgått, att utges endast under tid som studierna bedrivs. Det framstår som rimligt att anta att dessa personer befinner sig i en ekonomisk situation som är jämförbar med den för andra kategorier studerande i samma ålder. Skäl att i detta sammanhang särbehandla två likvärdiga studerandegrupper kan således inte anses föreligga.

Sammanfattningsvis bör en person under 30 år som vid nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan erhåller minst tre fjärdedels aktivitetsersättning jämte denna förmån vara berättigad till bostadstillägg till aktivitetsersättningen.

Konsekvenser

Genom en sådan inriktning på det grundskyddsinriktade bostadsstödet till aktivitetsersättningsberättigade kommer personer som uppbär mindre än tre fjärdedels aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga inte att vara berättigade till något grundskyddsinriktat bostadsstöd av BTP-karaktär. Med andra ord innebär inriktningen att en del personer som i dag är berättigade till BTP, dvs. personer som enligt nuvarande bestämmelser uppbär partiellt sjukbidrag eller förtidspension med en fjärdedels eller en halv ersättning, i framtiden endast kommer att vara berättigade till BOB. Det sistnämnda gäller dock endast om de uppfyller nuvarande förutsättningar för den förmånen.

Uppskattningsvis kommer den angivna begränsningen av bostadstillägget till aktivitetsersättning att påverka några hundratal personer med partiell aktivitetsersättning. I många fall kommer emellertid personer med mindre än tre fjärdedels aktivitetsersättning att vara berättigade till BOB, varför det ekonomiska utfallet endast kommer att bli

marginellt sämre. Dock kommer det att finnas en del personer med mindre än tre fjärdedels aktivitetsersättning som varken kommer att vara berättigade till bostadstillägg till aktivitetsersättningen eller till BOB. Dessa personer kommer generellt sett att ekonomiskt förlora en del på ett bostadsstödssystem av BTP-karaktär med den föreslagna inriktningen. Detta bör emellertid vara en konsekvens som är acceptabel. Mot bakgrund av den tidigare redovisade jämförelsen mellan en partiell förtidspensionär och en låginkomsttagare, framstår det inte rimligt att ett nytt bostadsstödssystem av BTP-karaktär även i fortsättningen skall komma att särbehandla jämförbara grupper av personer.

När det gäller personer som kommer att erhålla aktivitetsersättning endast på grund av funktionshinder kommer den angivna inriktningen på det grundskyddsriktade bostadsstödet av BTP-karaktär att innebära en ekonomisk försämring jämfört med dagens system. Med hänsyn till likabehandlingsprincipen bör försämringen vara acceptabel även i dessa fall.

Frågan om övergångsbestämmelser för personer som är under 30 år och som kommer att uppbära BTP jämte förtidspension eller sjukbidrag vid ikraftträdandet av ett nytt BTP-system för unga i ohälsöförsäkringen, kommer – vid den fortsatta beredningen av BTP-utredningens betänkande – att behandlas tillsammans med övergångsfrågorna beträffande övriga grupper personer som vid ikraftträdandet kommer att uppbära BTP.

Författningsreglering av bostadstillägg till aktivitetsersättning

Personer som kommer att vara berättigade till aktivitetsersättning kommer sannolikt att tillsammans utgöra en heterogen grupp. Personerna i gruppen kommer att ha olika behov av stödinsatser m.m. för att klara av det dagliga livet. Bestämmelser om vad som skall krävas för att aktivitetsersättningsberättigade skall erhålla bostadstillägg till aktivitetsersättningen, och med vilka belopp sådant bostadstillägg skall utges i det enskilda fallet, kan medföra att regelverket kommer att bli tekniskt komplicerat. Sannolikt kommer bestämmelserna i en hel del avseenden att skilja sig från bestämmelserna för övriga personkategorier, som i framtiden kan komma att vara berättigade till ett bostadsstöd av BTP-karaktär. Med hänsyn härtill bör de särskilda bestämmelserna om bostadstillägg till aktivitetsersättning föras in i anslutning till de bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring som skall reglera aktivitetsersättningen. Det bör dock poängteras att avsikten inte bör vara att skapa ett helt fristående bostadsstödssystem av BTP-karaktär för aktivitetsersättningsberättigade. Utgångspunkten för uppbyggnaden

av systemet bör i stället vara att i görligaste mån knyta an till de regler som bör gälla för ett framtida bostadsstödssystem av BTP-karaktär till övriga personkategorier som i framtiden kan komma att vara berättigade till en sådan förmån.

Hur ett framtida regelverk om bostadstillägg till aktivitetsersättning skall konstrueras bör behandlas i samband med den fortsatta beredningen av BTP-utredningens betänkande.

15 Höjda åldersgränser för vårdbidrag och handikappersättning

Förslag: Rätten till vårdbidrag för föräldrar till barn upp till 16 år utsträcks till att gälla längst till halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år.

Åldersgränsen för rätt till handikappersättning höjs i motsvarande mån och inträder därmed tidigast fr.o.m. andra kalenderhalvåret det år den unge fyller 19 år.

Rätt till handikappersättning skall prövas på nytt i samband med beslut om aktivitetsersättning.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer i stort sett med promemorians förslag, dock inte vad gäller utredningens förslag om att handikappersättning alljämt skall kunna utges från 16 års ålder när den försäkrade, oberoende av bosättning, behöver mer tidskrävande hjälp av annan eller för att kunna förvärvsarbeta behöver forthjälpande hjälp av annan.

Remissinstanserna: *RFV* anser att gränsdragningen mellan olika förmåner som funktionshindrade kan uppbära behöver utvecklas ytterligare. Vidare anser verket att det krävs förtydliganden beträffande kriterierna för när handikappersättning skall utges fram till halvårsskiftet det år en person fyller 19 år, eftersom utredningens förslag kan tolkas som att handikappersättning kan utges samtidigt med vårdbidrag i vissa fall. *FKF* ställer sig bakom de höjda åldersgränserna, men framhåller att det finns skäl som talar för att merkostnadsersättningarna behöver utredas i sin helhet för att uppnå ett enklare och mer enhetligt handikappstöd. Flera handikapporganisationer, bl.a *HSO* och *SDR* som tillstyrker förslaget om höjda åldersgränser, framhåller att förslaget kan leda till att ungdomar mellan 16–19 år inte har ekonomiska förutsättningar att flytta hemifrån. De pekar därför på behovet av en undantagsregel i vissa särskilda fall. Organisationerna framhåller också att det, med tanke på den låga garantinivån för framför allt de yngsta och de merkostnader som dessa i många fall har, finns anledning att åter pröva frågan om att införa en lägre nivå i handikappersättningen.

Skälen för förslaget: Som tidigare framhållits i kapitlen 5 och 6 har samhällsutvecklingen inneburit – inte minst på utbildnings- och arbetsmarknadsområdena – att åldergränsen 16 år för rätt till långvarig eller varaktig försäkringsersättning i form av förtidspension eller sjukbidrag blivit föråldrad. I avsnitt 6 förslås att denna åldergräns flyttas fram till det år en försäkrad fyller 19 år, eftersom det först är i den åldern som det allmänt sett framstår som sannolikt att en ung person kan försörja sig långsiktigt genom arbete.

Vårdbidrag är en pensionsgrundande ersättning som utges direkt till föräldrar som vårdar sina funktionshindrade barn. Vårdbidraget avser både ersättning för kostnader till följd av ett barns funktionshinder och ersättning för merkostnader. Vårdbidraget kan sägas vara nära knutet till det särskilda vårdnadsansvar som enligt föräldrabalkens regler åvilar föräldrarna fram till dess barnet blir myndigt vid 18 års ålder. Detta skulle i sig kunna tala för att rätten till vårdbidrag upphör vid 18 års ålder. Föräldrarnas formella ansvar upphör dock inte utan vidare i och med detta utan förlängs vid viss skolgång. Om en sådan ordning tillämpas skulle rätten till ersättning för föräldrarnas vårdinsatser komma att upphöra i en ålder då de flesta funktionshindrade ungdomar – liksom övriga ungdomar – trots allt alltjämt bor kvar hos föräldrarna och i många fall har ett kvarstående behov av vårdinsatser från föräldrarnas sida som det inte kan lämnas någon försäkringsersättning för. En annan konsekvens av detta skulle bli att de ungdomar som inte är berättigade till förmånen handikappersättning då inte kan få någon ersättning alls för de merkostnader som de har till följd av sitt funktionshinder.

Ett mer tilltalande alternativ är att åldergränsen för vårdbidraget kopplas till den höjning av åldergränsen för det långvariga försäkringsstödet. Det skulle innebära att vårdbidrag utges fram till halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år. På så sätt undviks att det uppstår ett tidsmässigt glapp i möjligheterna att få kompensation för den unges merkostnader, vilka inte täcks av handikappersättningen. Därmed utges emellertid denna merkostnadsersättning till föräldrarna för en person som fyllt 18 år och således är myndig. Det faktum att en merkostnadsersättning utges till en förälder, och inte till den unge, kan tyckas stå i konflikt med frigörelseprocessen och den självständighet som ungdomar i den åldern bör uppnå. En sådan ordning liknar dock den faktiska situationen för så gott som alla övriga ungdomar i motsvarande ålder, eftersom dessa normalt sett inte förvärvsarbetar och således är beroende av sina föräldrar för sin försörjning. Det kan även konstateras att det är fråga om en kostnadsersättning och under tid ungdomar normalt studerar, dvs. till halvårsskiftet det år de fyller 19 år. Det innebär därmed endast att föräldrarna får ersättning under den tid de har ansvar

för den unges underhåll. Det finns även stora fördelar med att det samlade behovet av ersättning för vårdinsatser och merkostnader för en familj kan hanteras i ett sammanhang. Det förhåller sig också givetvis så att föräldrarna har skyldighet att ge den unge de insatser och det stöd som vårdbidraget syftar till.

Höjningen av åldersgränsen för vårdbidrag fram till halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år föranleder också behov av en motsvarande höjning av åldersgränsen för rätt till handikappersättning för att inte dessa två ersättningsformer skall sammanfalla i fråga om rätten till ersättning för merkostnader. Alla de merkostnader som kan grunda rätt till handikappersättning bör därför kunna ersättas genom vårdbidrag i form av en skattefri merkostnadsdel eller merkostnadsersättning. Detta leder till slutsatsen att rätt till handikappersättning inte skall föreligga under tiden från 16 års ålder fram till halvårsskiftet det år en försäkrad fyller 19 år och stadigvarande bor tillsammans med föräldrarna eller med någon av dem.

Enligt nuvarande regler gäller att om en försäkrad uppbär handikappersättning skall den förmånen prövas på nytt vid beslut om förtidspension. I det system som nu föreslås med aktivitetsersättning som ekonomisk ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga, är det också motiverat att ha en motsvarande bestämmelse som innebär att rätten till handikappersättning skall prövas på nytt i samband med beslut om aktivitetsersättning.

16 Ansökan, beslut och överklagande i ärende om aktivitetsersättning

Förslag: Aktivitetsersättning skall kunna beviljas av försäkringskassans socialförsäkringsnämnd efter ansökan från den försäkrade eller i vissa fall av god man eller förvaltare för en tid av längst tre år, dock längst t.o.m. månaden före den månad i vilken den försäkrade fyller 30 år. Socialförsäkringsnämnden skall i vissa fall även ha möjlighet att besluta om aktivitetsersättning utan att den försäkrade ansökt härom.

Aktivitetsersättning beviljas från den tidpunkt den försäkrade uppfyller villkoren för rätt till denna, dock högst tre månader tillbaka i förhållande till ansökningsmånaden.

Försäkrad som har förlängd skolgång på gymnasienivå till följd av sitt funktionshinder skall kunna beviljas aktivitetsersättning t.o.m. utgången av den månad under vilken studierna bedöms avslutas.

Försäkringskassans socialförsäkringsnämnd skall kunna dra in en försäkrads aktivitetsersättning om denne tillsammans med kassan inte vill medverka till att finna aktiviteter som bedöms vara positiva för honom eller henne eller utifrån sin förmåga inte deltar i sådana planerade aktiviteter utan giltiga skäl.

Socialförsäkringsnämnds beslut i ärende om aktivitetsersättning skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer delvis med förslaget, dock inte vad gäller tidsbegränsningen av försäkringersättningen samt att socialförsäkringsnämnd skall fatta beslut om att rätten till aktivitetsersättning skall upphöra efter ansökan av den försäkrade.

Remissinstanserna: Länsrätten i Jönköping anser att, eftersom rätten till ersättning endast skall utges efter ansökan, talar mycket för att den försäkrade bör ha en oinskränkt rätt att bringa förmånen att upphöra. Vidare anser länsrätten att kriterierna för när ersättningen kan

dras in bör förtydligas ytterligare. Även Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) anser att utredningen är oklar i fråga om när indragning av ersättningen skall kunna ske och förutsätter tydliga bestämmelser. Försäkringskassaförbundet tillstyrker förslaget om att ersättningen skall utges efter ansökan och att det är socialförsäkringsnämnd som fattar beslut, men förutsätter att tjänstemän får möjlighet att fatta provisoriska beslut.

Skälen för förslaget: I avsnitt 8 har de närmare skälen redovisats för att aktivitetsersättning inte skall beviljas tills vidare utan tidsbegränsas till längst 3 år i taget. Om det är fråga om aktivitetsersättning vid förlängd skolgång på gymnasienivå skall – som redovisats i avsnitt 11 – ersättningen beviljas till utgången av den månad i vilken studierna bedöms bli avslutade.

Aktivitetsersättning bör beviljas från den tidpunkt då en person bedöms uppfylla villkoren för rätt till ersättningen. Erfarenhetsmässigt gäller att ansökan om försäkringsersättning – t.ex. beroende på bristande information – inte alltid kan beviljas och betalas ut i direkt anslutning till när rätten till ersättning uppkommer. Det är därför rimligt att även aktivitetsersättning kan beviljas för viss tid före ansökningstidpunkten. I likhet med vad gäller för ansökan och beviljande av förtidspension bör därför denna ersättning inte beviljas för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

Det föreslås också vara möjligt för försäkringskassan att besluta om aktivitetsersättning utan att en försäkrad gjort ansökan om sådan, eftersom också försäkrade under 30 års ålder kan ha så långa sjukfall att det motiverar sådana beslut.

Med hänsyn till att besluten om aktivitetsersättning i allmänhet kommer att innehålla ett stort inslag av bedömning, är det som Förtidspensionsutredningen föreslagit motiverat att socialförsäkringsnämnd fattar beslut om beviljande av ersättningen. Det är också rimligt – av hänsyn till den enskildes behov att utan dröjsmål få ett snabbt besked om ersättning – att besluten om aktivitetsersättning omfattas av bestämmelsen i 20 kap. AFL om att provisoriska beslut får fattas av tjänsteman på kassan.

Förtidspensionsutredningen föreslog att rätten till aktivitetsersättning skall upphöra efter ansökan från den försäkrade. Eftersom förutläggningarna i väsentlig grad förändrats, till följd av den tidsbegränsning av ersättningen som nu föreslås, bortfaller behovet av att ha ett ansökningsförfarande, eftersom det sker en kontinuerlig nyprövning av om det föreligger rätt till ersättning. Det innebär att det sannolikt inte kommer att finnas så många personer som på eget initiativ förklarar sig vilja avstå från ersättningen utan att ha legitima skäl för detta. Detta

leder fram till bedömningen att någon prövning och beslut i dessa fall inte skall behöva företas av försäkringskassan.

Den som uppbär aktivitetsersättning är skyldig att utan dröjsmål anmäla till försäkringskassan om han eller hon börjar förvärvsarbete eller arbetar i större omfattning än tidigare eller om arbetsförmågan väsentligt förbättrats utan att han eller hon börjat arbeta. Likaså är den som på grund av förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå skyldig att göra anmälan till försäkringskassan om han eller hon avslutat sina studier eller ändrat sin studiegång. Om anmälan inte görs utan giltigt skäl får försäkringskassan dra in aktivitetsersättningen för viss tid eller tills vidare

Dessutom förslås i några andra speciella situationer att försäkringskassan får besluta om att rätten till aktivitetsersättning skall upphöra. Det gäller när det framkommit att en försäkrad inte förklarat sig vilja medverka i försäkringskassans arbete med att finna passande aktiviteter eller om han eller hon inte deltar i de aktiviteter som försäkringskassan fastställt och som bedöms bidra till att den enskildes möjligheter till en positiv utveckling tas till vara. Innan försäkringskassan gör en prövning av detta slag bör kassan utreda att det inte pågår någon aktivitet och beaktar att det kan finnas giltiga skäl, t.ex. sjukdom eller andra hälso-problem, problem i familjen o.dyl., för att den försäkrade under en längre period inte haft någon pågående aktivitet.

Om den försäkrade utan godtagbara skäl fortsätter att vara inaktiv finns en grund för försäkringskassan att dra in aktivitetsersättningen och det skall då ske genom beslut av socialförsäkringsnämnd. Med dessa förutsättningar bedöms det endast undantagsvis bli aktuellt med indragen aktivitetsersättning.

Det är naturligt att socialförsäkringsnämnds beslut i ärende om aktivitetsersättning, i likhet med vad som gäller för andra socialförsäkringsförmåner som beslutas av sådan nämnd, skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol av både den enskilde, försäkringskassan och RFV.

17 Ekonomiska och administrativa konsekvenser

17.1 Försäkringens kostnader

Förslaget till nytt ersättningsystem vid medicinskt grundad arbetsförmåga för personer mellan 16–29 år innebär regeländringar som påverkar försäkringskostnaderna på följande tre punkter år 2003:

- Kostnader för nya förtidspensioner/sjukbidrag för personer i åldern 16–29 uppkommer inte längre, men ersätts av ökade kostnader för vårdbidrag som ges ut längst till halvårsskiftet det år en person fyller 19.
- Kostnader för nya handikappersättningar för personer i åldern 16 år till halvårsskiftet de år de fyller 19 år bortfaller, men ersätts till viss del av ökade kostnader för vårdbidrag.
- Kostnader för den nya ersättningsformen aktivitetsersättning uppkommer för personer tidigast fr.o.m. halvårsskiftet det år de fyller 19 år fram till de fyller 30 år, såvida de inte uppbär förtidspension eller sjukbidrag enligt tidigare beslut. Inte heller de som uppbär handikappersättning enligt tidigare beslut påverkas av de nya reglerna.

I det följande redovisas schablonmässiga beräkningar av de kostnadseffekter som de föreslagna regelförändringarna förväntas leda till 2003 när de nya reglerna avses träda i kraft. Det bör understrykas att beräkningarna bygger på olika antaganden om utvecklingen, vilka kan komma att förändras under tiden fram fram till ikraftträdandet.

De föreslagna regeländringarna leder till ökade försäkringskostnader för anslaget *vårdbidrag för funktionshindrade* barn av två skäl. För det första kommer de som uppbär vårdbidrag när de fyller 16 år under 2003 att fortsätta att uppbära vårdbidrag genom den höjda åldersgränsen för vårdbidrag. För det andra kommer som en följd av att handikappersättning inte utges förrän tidigast vid halvårsskiftet det år en person fyller 19 år antalet vårdbidrag att öka något, eftersom en del personer i stället

kommer att få merkostnadsersättning genom vårdbidragssystemet. Antalet personer i åldern 16 år som under 2003 skulle ha lämnat vårdbidragssystemet uppskattas med ledning av uppgifter från RFV till ca 2 100. Ca en tredjedel, dvs. 700 av dessa vårdbidrag förväntas under 2003 komma att få en merkostnadsersättning med i genomsnitt 23 procent av prisbasbeloppet. Det innebär en ökning av kostnaderna för vårdbidragen med drygt 6 miljoner kronor.

Den kostnadsmässiga effekten av att ge dem, som genom den höjda åldersgränsen blir kvar i vårdbidragssystemet under 2003 kan beräknas schablonmässigt. Antalet hela vårdbidrag som skulle ha upphört skattas med ledning av uppgifter från RFV till ca 1 170. Ett helt vårdbidrag beräknas utgöra 2,52 prisbasbelopp. Om prisbasbeloppet 2003 är 38 300 kronor innebär regeländringen en ytterligare kostnadsökning för vårdbidragen med ca 110 miljoner kronor.

Under 2003 kommer inga nya *sjukbidrag och förtidspensioner* att beviljas för personer i åldrarna 16–29 år. Under det året förväntas, enligt tre olika prognoser, mellan 2 700–2 850 personer komma att beviljas förtidspension eller sjukbidrag i dessa åldrar. Dessa personer kommer nu i stället att antingen fortsätta uppbära vårdbidrag eller bli beviljade aktivitetsersättning enligt de nya reglerna. De kostnader som därmed inte uppkommer för nya förtidspensioner och sjukbidrag kan skattas enligt följande. Antalet uteblivna förmåner antas vara 2 775, dvs. ett medelvärde av nämnda prognoser. Vidare antas att nybeviljandet med avseende på pensioneringsgrad i princip följer vad som gällde för 1999. Vidare antas att samtliga är ogifta. Om prisbasbeloppet är 38 300 kronor 2003 blir årskostnaden per person med nuvarande ersättningsnivåer 77 710 kronor, 58 282 kronor, 38 855 kronor respektive 19 428 kronor beroende på pensioneringsgraden. Hela den uteblivna kostnaden uppgår härigenom till ca 180 miljoner kronor.

Genom att åldersgränsen för rätt till *handikappersättning* höjs från 16 år till tidigast den 1 juli det år en person fyller 19 år nybeviljas inte några *handikappersättningar* i det åldersintervallet. Den uteblivna årliga kostnaden härigenom beräknas till ca 10 miljoner kronor.

Den uppkomna skillnaden på ca 74 miljoner kronor (180+10–110+6) utgör således det kostnadsutrymme som är disponibelt för den föreslagna förmånen *aktivitetsersättning* som skall utges fr.o.m. år 2003.

På grundval av uppgifter från RFV har den årliga bruttokostnaden för nybeviljande av hela *aktivitetsersättningar* i åldrarna 19–29 år beräknats till ca 88 miljoner kronor. Beräkningarna är gjorda på basis av 1996 års uppgifter om nybeviljandet av förtidspensioner och sjukbidrag i åldersgruppen.

Om hänsyn tas till effekten av slopandet av SGA, bedöms de föreslagna förändringarna i de olika berörda förmånerna innebära att de samlade kostnaderna kommer att rymmas inom de tillgängliga ramarna.

Den totala kostnadsutvecklingen för personer i åldrarna 16–29 år över tiden ingår i de beräkningar som finns redovisade i avsnitt 14.2 i departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension (Ds 2000:39).

17.2 Konsekvenser för administrationen

De administrativa konsekvenserna av förslaget är flera, men vissa är av mer temporärt slag då de är förknippade med själva genomförandefasen. Det innebär informationsinsatser, omräkning av vårdbidrag och beslutsfattande i fråga om ändrade och nya förmåner m.m. De övergångsvisa arbetsuppgifterna som följer av omläggningen till ett nytt system är begränsade till en mindre grupp försäkrade och bedöms inte motivera någon generell ökning av de administrativa resurserna hos försäkringskassorna.

När det gäller de administrativa effekterna av att införa den nya ersättningsformen aktivitetsersättning, som skall beviljas för högst tre år i taget, blir situationen delvis en annan. Första året rör det sig om att utreda rätten till och bevilja ca 1 600 personer i åldrarna 16–29 år denna nya ersättning i stället för förtidspension eller sjukbidrag. Året därefter tillkommer lika många etc. Till detta kommer att nya prövningar av rätten till ersättning skall göras åtminstone vart tredje år.

Av förslaget följer dessutom att det skall vara en uppgift för försäkringskassan att planera och samordna de olika aktiviteter som kan komma i fråga för den försäkrade så att hans eller hennes möjligheter till utveckling och arbetsförmåga kan tas tillvara i möjligaste mån. Det innebär även att kassan kontinuerligt måste följa utvecklingen för dessa personer. Detta arbete kräver resurser både vad gäller ekonomi och kompetens något som också framhållits av många remissinstanser. Med hänsyn till att det rör sig om ett begränsat antal personer som kommer att uppbära den nya förmånen bör det, beroende på försäkringskassans storlek, röra sig om en förstärkning av resurserna med mellan 1–5 årsarbetare per kassa. Starka skäl talar för att en sådan förstärkning leder till att fler ungas utvecklingsmöjligheter än för närvarande kan tas tillvara, vilket bör innebära minskade försäkringskostnader av minst samma omfattning som resurstillskottet. Det förutsätts att RFV noga följer upp att dessa nya resurser används för det avsedda ändamålet. Detta kan t.ex. ske genom att försäkringskassorna årligen redovisar till verket hur resurstillskottet utnyttjats och hur många personer som är

föremål för dessa planerings- och samordningsinsatser samt resultatet av dessa.

18 Jämställdhetsaspekter

I åldrarna 16–29 år fanns vid utgången av 1999 ca 16 700 personer med förtidspension eller sjukbidrag. Av dessa var ca 7 850 kvinnor och ca 8 850 män. I åldersgruppen 24–29 år hade dock lika många kvinnor som män, ca 3 800, förtidspension eller sjukbidrag. Det innebär att i de lägsta åldrarna har betydligt fler män än kvinnor beviljats förtidspension eller sjukbidrag. Under 1999 nybeviljades i åldrarna 16–29 år i stort sett lika många kvinnor som män, ca 1 250 personer, förtidspension eller sjukbidrag.

Förslagen i denna departementspromemoria angående beräkning och fastställande av antagandeinkomst som läggs till grund för inkomstrelaterad aktivitetsersättning är i sig könsneutrala. Till detta kommer förslaget om en enhetlig och åldersrelaterad garantinivå inom aktivitetsersättningen på lägst 2,1 prisbasbelopp.

Det förslagna nya försäkringsstödet aktivitetsersättning skall kunna utges till personer i åldrarna 19–29 år med långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan. Den grupp personer som kommer att beröras är mycket heterogen vad gäller de medicinska orsakerna till att ersättningen beviljas och mycket få personer kommer att ha haft inkomster före försäkringsfallet som grundar rätt till inkomstrelaterad aktivitetsersättning. Med hänsyn till att de som kan komma i fråga för sådan ersättning i regel har ett fåtal år på arbetsmarknaden bakom sig när arbetsförmågan blir långvarigt nedsatt, har det varit motiverat att föreslå en anpassning av reglerna om beräkning av antagandeinkomst på det sätt som beskrivs i avsnitt 12.1. Det föreslagna bedöms gynna både män och kvinnor som i unga år får arbetsförmågan långvarigt nedsatt på medicinska grunder.

När det gäller den föreslagna utformningen av en enhetlig och åldersberoende garantinivå bedöms också den gynna både män och kvinnor, eftersom denna bättre speglar såväl dagens samlevnadsformer som löneutvecklingen bland de unga i samhället.

19 Aktivitetsersättning i ett internationellt perspektiv

Som tidigare redovisats föreslog regeringen i prop. 1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m. att *garantiersättning* är en typ av förmån som inte skall vara exportabel ens inom EU/EES-området, då ersättningen borde vara att anse som en s.k. minimiförmån enligt förordning (EEG) nr 1408/71. Förmånen anses snarare eventuellt kunna inordnas under bestämmelserna för de särskilda icke avgiftsfinansierade kontantförmåner som inte behöver exporteras enligt artikel 10 a i förordningen. För detta krävs dock att förmånen är upptagen i bilaga II a till förordningen vilket sker genom enhälligt beslut av Europeiska unionens råd. Om garantiersättningen inte skulle bli upptagen i nämnda bilaga skulle det få betydelse för både exportskyldigheten och risken för påtaglig överkompensation. En garantiersättning som inte kopplas till försäkringstid skulle således kunna leda till stora åtaganden från svensk sida. Om garantiersättningen däremot skulle bli upptagen i bilagan medför det att den som beviljas sådan ersättning förlorar denna vid flyttning till annat land inom gemenskapen. Om förmånen därigenom inte skulle kunna exporteras ens inom EU/EES, skulle detta innebära en total förändring i förhållande till vad som gäller i dag beträffande folkpension och pensionstillskott. En person som flyttar skulle således komma att förlora sitt grundskydd, såvida han eller hon inte har rätt till förmån i det nya landet.

Oavsett vilket beslut som Europeiska unionens råd skulle komma att fatta, bedöms effekterna av det i propositionen framlagda förslaget inte bli tillfredsställande för vare sig staten eller den enskilde.

Mot bakgrund av vad socialutskottet anförde vid behandlingen av propositionen, vad gäller behovet av analys vid den fortsatta beredningen av ärendet, föreslås i denna promemoria en annan lösning, som innebär att garantiersättningen görs exportabel.

Förslaget innebär att en person som betraktas som bosatt i Sverige enligt SofL, och som omfattas av nämnda förordning med stöd av förordningens artikel 45, kommer att kunna tillgodoräkna sig försäkringstid från annat EU/EES-land och härigenom kunna komma upp i

erforderligt antal försäkringsår för rätt till garantiersättning. Ett års ersättning i Sverige kommer emellertid att krävas för att sammanläggningsregeln skall kunna tillämpas. Enligt den s.k. exportabilitetsprincipen i artikel 10 får en kontantförmån inte dras in eller minskas med anledning av att den berättigade är bosatt i eller flyttar till ett annat medlemsland än det land som betalar ut förmånen. Av detta följer att garantiersättning får betalas ut även vid bosättning inom EU/EES-området. För personer som omfattas av flera medlemsländers försäkringssystem kommer i regel ersättningen att beräknas enligt proratatemporisprincipen. Den innebär att en person som på grund av flyttning till annat land inte har tjänat in rätt till oavkortad förmån i visst land skall ha rätt att erhålla en så stor andel av förmånen som svarar mot intjänandetiden. Om den som uppbär garantiersättning flyttar från Sverige till ett land utanför EU/EES-området upphör försäkringen att gälla och därmed även rätten till förmånen. De föreslagna reglerna för beräkning av försäkringstid finns i redovisade i avsnitt 12.2.

Försäkringen för *inkomstrelaterad aktivitetsersättning* gäller så länge arbetet i Sverige pågår. Försäkringen föreslås – som framgår av avsnitt 12.1 – gälla ett år efter den dag då arbetet upphört av någon annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande ledighet. En person har alltså rätt att uppbära inkomstrelaterad aktivitetsersättning oavsett var i världen han eller hon är bosatt, så länge han eller hon är försäkrad för sådan förmån i Sverige.

En person kan, förutom att vara försäkrad i Sverige, ha varit försäkrad inom ett eller flera länder utanför EU/EES-området och därmed ha rätt till förmåner från dessa länder. Personen skulle därmed ha rätt till oavkortad inkomstrelaterad aktivitetsersättning från Sverige jämte dessa utländska förmåner. För att förhindra en sådan överkompensation bör en avräkningsregel införas i den svenska lagstiftningen.

Om en person utöver att vara försäkrad i Sverige även har varit försäkrad i ett eller flera länder inom EU/EES-området, gäller olika regler beroende på vilken typ av försäkringssystem respektive land har i fråga om invaliditetsförmåner. Om det andra landet har samma typ av försäkringssystem som nu föreslås gälla för Sverige, skall den svenska försäkringen svara för oreducerad, inkomstrelaterad aktivitetsersättning och det andra landet betalar således inget alls. Om det andra landet har en annan typ av försäkringssystem än Sverige blir proratatemporisprincipen tillämplig.

Om en person är försäkrad i ett land utanför EU/EES-området vid försäkringsfallet kommer han eller hon inte att ha rätt till någon inkomstrelaterad aktivitetsersättning från Sverige, oavsett om personen i fråga tidigare arbetat och varit försäkrad länge här i landet, eftersom den inkomstrelaterade ersättningen inte grundas på härledda rättigheter.

För personer som är försäkrade i ett annat EU/EES-land vid försäkringsfallet är, som ovan redovisats, typen på försäkringssystem i det andra landet avgörande för rätten till den inkomstrelaterade aktivitetsersättningen.

20 Ikraftträdande och övergångsvisa bestämmelser

Förslag: De nya reglerna om ersättning till personer under 30 års ålder vid långvarigt medicinskt grundad arbetsförmåga skall träda i kraft fr.o.m. 2003 och inte tillämpas på dem som beviljats förtidspension/sjukbidrag enligt de regler som gällde dessförinnan.

Förtidspensioner och sjukbidrag till försäkrade 29 år eller yngre, beviljade enligt de äldre reglerna, skall i princip löpa vidare oförändrade men skall tekniskt sett omvandlas till sjukersättning.

En försäkrad som uppbär sjukbidrag vid införandet av det nya systemet den 1 januari 2003 och som under det året inte uppnår 19 års ålder skall kunna få sjukbidraget förlängt om villkoren i övrigt är uppfyllda. En sådan förlängning kan dock inte avse en längre tid än till den 1 juli det år personen fyller 19 år.

En beviljad handikappersättning skall efter den 1 juli 2003 löpa vidare enligt de villkor som låg till grund för beviljandet.

Vårdbidrag för ett barn eller en ungdom skall inte kunna utges samtidigt som den unge uppbär tidigare beviljad förtidspension eller sjukbidrag.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överstämmer med förslaget i promemorian med undantag för tidpunkten för ikraftträdandet.

Remissinstanserna: *RFV* påpekar i fråga om bestämmelsen om att en försäkrad som uppbär sjukbidrag vid införandet av de nya reglerna och som under det året inte uppnår 19 år skall kunna få sjukbidraget förlängt längst till den 1 juli det år han eller hon fyller 19 år, i praktiken innebär en försämring av det ekonomiska stödet från socialförsäkringen mellan det år då sjukbidraget upphör till dess han eller hon fyller 27 år.

Skälen för förslaget: Den ändrade tidpunkten för ikraftträdandet till den 1 januari 2003 är föranledd av den försening i vissa delar av införandet av det reformerade ålderspensionssystemet, till vilket även reglerna om personer under 30 år med långvarigt nedsatt arbetsförmåga behöver anpassas.

Det är av främst rättsäkerhetsskäl och administrativa skäl en viktig utgångspunkt att förmåner som beviljats innan det nu föreslagna systemet träder i kraft 2003 så långt som möjligt skall vara oförändrade. Därför föreslås att de äldre bestämmelserna fortfarande skall gälla för förtidspensioner och sjukbidrag som beviljats före ikraftträdandet samt vid prövning av rätt till förtidspension eller sjukbidrag om ansökan gjorts före ikraftträdandet. Det finns dock i vissa situationer behov av bestämmelser som reglerar övergången från det nuvarande till det kommande systemet. Dessa övergångsbestämmelser är framför allt föranledda av att den nedre åldersgränsen för rätt till det långvariga försäkringsstödet har ändrats från det en försäkrad fyller 16 år till den 1 juli det år den försäkrade fyller 19 år.

En situation som uppkommer när det nya systemet införs den 1 januari 2003 är att det då finns personer yngre än 19 år som uppbär sjukbidrag. Det är därför rimligt att den som uppbär sjukbidrag vid införandetiden, och är under 19 år när rätten till sjukbidraget upphör, skall kunna få detta förlängt om villkoren i övrigt är uppfyllda. En sådan förlängning kan dock aldrig avse längre tid än till den 1 juli det år personen fyller 19 år. Då inträder den försäkrade i det nya regelsystemet med aktivitetsersättning.

Den höjda nedre åldersgränsen för rätt till det långvariga försäkringsstödet föreslås också innebära att det inte längre skall föreligga rätt till handikappersättning under tiden från 16 års ålder fram till halvårsskiftet det år en person fyller 19 år. För de personer som uppbär handikappersättning vid införandet av det nya systemet den 1 januari 2003, och som inte under detta år når upp till 19 års ålder, krävs vissa regler. En del av dessa personer kan uppbära handikappersättning vid sidan av en förtidspension eller ett sjukbidrag, medan andra kan uppbära denna ersättning som en självständig förmån. Rätten till en beviljad handikappersättning skall inte dras in för personer som vid ikraftträdandet av det nya systemet är yngre än den föreslagna nedre åldersgränsen, dvs. inte fyller 19 år 2003. En beviljad handikappersättning bör därför löpa vidare enligt de villkor som låg till grund för beviljandet, med undantag för de fall då rätten till handikappersättning har begränsats till viss tid. Detta innebär att om rätten till handikappersättning är tidsbegränsad, och upphör före den 1 juli det år en person fyller 19 år, bör en eventuell ny prövning av rätt till ersättning göras enligt de föreslagna nya reglerna.

När det föreslagna nya systemet träder i kraft den 1 januari 2003 kommer det att finnas unga personer som uppbär förtidspension eller sjukbidrag och som under detta år inte når upp till den nedre åldersgränsen för det långvariga försäkringsstödet på 19 år. Eftersom nuvarande rätt till vårdbidrag för föräldrar till barn upp till 16 år utsträcks

längst till halvårsskiftet det år de fyller 19 år, vore det inte rimligt om det också skulle kunna utges vårdbidrag för föräldrar till sådana barn och ungdomar. Därför föreslås att vårdbidrag inte skall kunna utges samtidigt som den unge personen uppbär förtidspension eller sjukbidrag.

21 Omvandling av tidigare beviljade förtidspensioner och sjukbidrag

I prop. 1997/98:111 Reformerade förtidspension m.m förutsattes att omvandlingen av redan beviljade förtidspensioner och sjukbidrag blir en engångsinsats, inte minst av administrativa skäl. Enligt propositionen skall omvandlingen av beviljade förtidspensioner och sjukbidrag, den s.k. stocken, till inkomstrelaterade ersättningar och garanti-ersättningar ske så att en individs ersättning i möjligaste mån behålls oförändrad. När tidigare förmåner omvandlats bör, enligt propositionen, i så stor utsträckning som möjligt samma regler gälla för dessa som för senare beviljade förmåner.

Det är naturligt att dessa utgångspunkter för omvandlingen skall gälla alla, oavsett ålder, som vid det planerade ikraftträdande av de nya beräkningsreglerna den 1 januari 2003 uppbär förtidspension eller sjukbidrag enligt nuvarande regler. Även försäkrade som genom beslut fattade efter ikraftträdandet av det nya regelsystemet beviljats förmåner, som avser tid före ikraftträdandet, avses få dessa förmåner omvandlade.

Principen för omvandlingen innebär i korthet att en antagandeinkomst bestäms utifrån nivån på nuvarande ATP och folkpension. Denna antagandeinkomst ligger sedan till grund för beräkning av inkomstrelaterad ersättning och eventuell utfyllnad i form av garantiersättning enligt samma regler som föreslås gälla nybeviljade ersättningar.

Genom att det särskilda grundavdraget för pensionärer (SGA) avskaffats i det reformerade ålderspensionssystemet och ersätts av en förhöjd bruttonivå, föreslås detta också gälla för det nya ersättningsystemet vid långvarig eller varaktigt medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan. Med anledning härav har de effekter som SGA i nuvarande system har på förtidspensionärernas nettoinkomster varit föremål för särskild uppmärksamhet. Det har framkommit att i SGA visat sig ha effekter som kan ifrågasättas, i synnerhet vid partiella förmåner. Dessa effekter finns redovisade i departementspromemorian Förtids-

pensionssystemet – Skattereglernas effekt på kompensationsnivåerna (Ds 2000:09).

För att åstadkomma ett oförändrat ekonomiskt utfall även efter omvandlingen av förtidspensioner och sjukbidrag vid införandet av det nya ersättningssystemet föreslås att en omvandling företas av värdet av SGA. Kompensationen för det slopade SGA innebär på grund härav i vissa fall en bruttohöjning av de omvandlade ersättningarna.

I departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension – Ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:39) finns en utförlig redovisning med förslag om omvandlingen av stocken med förtidspensioner och sjukbidrag.

22 Författningskommentar

22.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap.

3 §

I paragrafen föreskrivs bl.a. att den som uppbär hel förtidspension eller hel särskild efterlevandepension enligt lagen om allmän försäkring inte har rätt till sjukpenning. I paragrafen har skett ett tillägg innebärande att inte heller den som uppbär hel aktivitetsersättning har rätt till sjukpenning.

5 §

I *första stycket* anges bl.a. i vilka fall sjukpenningförsäkringen skall omprövas. I stycket har under punkten b lagts till att dels beviljande av aktivitetsersättning, dels då beviljad ersättning ändras med hänsyn till en förändring av den försäkrades arbetsförmåga skall utgöra skäl för omprövning av sjukpenningförsäkringen. Under punkten e har lagts till att även beslut om att vilandeförklaring av aktivitetsersättning upphör utgör skäl för omprövning.

5 c §

Paragrafen innehåller regler om vad den sjukpenninggrundande inkomsten skall motsvara vid utgången av en period då en försäkrad helt eller delvis har haft förtidspension. I paragrafen har införts att reglerna även skall gälla vid utgången av en period då en försäkrad uppburit aktivitetsersättning.

7 §

Paragrafen anger förutsättningarna för att utge sjukpenning. I *åttonde stycket* har lagts till att om den försäkrade uppbär aktivitetsersättning skall vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning, bedömningen av hans eller hennes arbetsförmåga ske med bortseende av den

nedsättning av arbetsförmågan om legat till grund för beslutet om aktivitetsersättning.

4 kap.

9 §

I paragrafens *andra stycke* anges att när det skall bestämmas om villkoret om försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra stycket är uppfyllt för en försäkrad som avses i 3 kap. 5 b § skall bortses från tiden för utlandsvistelsen. När det bestäms om villkoret är uppfyllt för en förälder som uppburit förtidspension skall sjukpenninggrundande inkomst beräknad enligt 3 kap. 5 c § anses ha gällt hela den tid som föräldern uppburit förtidspension.

Enligt 3 kap. 5 c § skall vid utgången av en period som en försäkrad helt eller delvis har haft förtidspension enligt denna lag den sjukpenninggrundande inkomsten motsvara den sjukpenninggrundande inkomst som den försäkrade skulle ha varit berättigad till omedelbart före en eller flera sådana perioder eller vad som löneutvecklingen inom yrkesområdet därefter föranleder. Detta gäller dock endast för tid före 65 års ålder och till den del den försäkrade är arbetslös och beredd att anta erbjudet arbete i en omfattning som svarar mot närmastföregående förvärvsarbete.

I 4 kap. 6 § andra stycket anges att föräldrapenning för de första 180 dagarna utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning beräknad enligt 3 kap. med undantag av 5 § fjärde–sjunde styckena samt 10 a och 10 b §§, om föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför har varit försäkrad för en sjukpenning över garantinivån och skulle ha varit det om försäkringskassan känt till samtliga förhållanden hur storleken av föräldrapenning bestäms.

Enligt 2 kap. 4 och 6 §§ socialförsäkringslagen (1999:799) skall en i Sverige bosatt person som lämnar landet för arbete för arbetsgivarens räkning och som är anställd av ett svenskt trossamfund, ett organ som är knutet till ett sådant samfund eller en svensk ideell organisation som bedriver biståndsverksamhet, fortfarande anses vara bosatt här om utlandsvistelsen kan antas vara längst fem år. För dessa personer skall enligt 3 kap. 5 b § AFL den sjukpenninggrundande inkomsten vid återkomsten till Sverige fastställas till lägst det belopp som utgjorde sjukpenninggrundande inkomst omedelbart före utlandsresan. Detsamma gäller den personens familjemedlemmar.

I paragrafens *andra stycke* har lagts till att vid bestämmande av storleken av föräldrapenningen för en förälder som uppburit aktivitetsersättning skall sjukpenninggrundande inkomst beräknad enligt 3 kap. 5 c § anses ha gällt hela den tid som föräldern uppburit ersättningen.

7 kap.

1 §

Paragrafen anger förutsättningarna för rätt till förtidspension och sjukbidrag. Som en följd av reglerna om aktivitetsersättning har införts i *första stycket* att en försäkrad har rätt till förtidspension från och med den månad då han eller hon fyller trettio år.

7 a kap.

1 §

I paragrafen anges att kapitlet tillämpas för försäkrade från och med det andra halvåret det år han eller hon fyller 19 år till och med månaden före den månad den försäkrade fyller 30 år. Valet av den nedre åldersgränsen är en följd av att ungdomar studerar under längre tid än förut och därför vanligen avslutar sina gymnasiestudier först under det år de fyller 19 år. Kapitlet är således tillämpligt på personer som uppnått en sådan ålder att de normalt kan förväntas förvärvsarbeta. Beträffande de angivna åldersgränserna, se vidare avsnitt 6.

2 §

Aktivitetsersättning kan enligt *första stycket* utges dels om den försäkrade har en bristande arbetsförmåga av viss omfattning som kan antas bli bestående under minst ett år, dels på grund av att den försäkrade har ett funktionshinder som medför förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå. Att den bristande arbetsförmågan skall vara bestående under minst ett år från den tidpunkt då bedömningen görs överensstämmer med begreppet ”avsevärd tid” när det gäller rätten till sjukbidrag. Beträffande den försäkrades möjlighet till aktivitetsersättning vid förlängd skolgång, dvs. då en försäkrad studerar under lägre tid än vad studenter normalt kan förväntas göra för att fullfölja en viss utbildning, är denna däremot inte beroende av om det finns brister i den försäkrades arbetsförmåga. Istället krävs att den försäkrade har ett funktionshinder som orsakat den förlängda skolgången eftersom förlängd skolgång av andra skäl än ett funktionshinder inte medför någon rätt till aktivitetsersättning, se vidare avsnitt 11. Att rätten till ersättning är begränsad till den tid den försäkrade har förlängd skolgång, innebär att den försäkrade behåller rätten till aktivitetsersättning under lov och andra ledigheter som kan förekomma inom ramen för den förlängda skolgången. Om den försäkrade slutför utbildningen eller avbryter sina studier upphör däremot rätten till ersättning.

Innebörden av begreppet funktionshinder knyter an till begreppet i 1 § tredje punkten lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Med funktionshinder avses således den begränsning eller det hinder som gör att en människa till följd av skada eller sjuk-

dom inte kan utföra en aktivitet på det sätt eller inom de gränser som kan anses normalt. Orsaken till eller arten av funktionshindret är inte avgörande, inte heller den medicinska diagnosen. Inom kretsen finns personer med såväl fysiska och psykiska som begåvningsmässiga funktionshinder (se vidare prop.1992/93:159 s. 55 f och 168 f). Till skillnad från lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade har storleken och varaktigheten av funktionshindret i sig inte någon betydelse vid bedömningen av om aktivitetsersättning skall utgå.

Vid bedömningen av om arbetsförmågan är nedsatt skall bestämmelserna i 7 kap. tillämpas. Det kan således vara fråga om såväl medfödda handikapp som kroppsliga eller psykiska sjukdomar eller följd-tillstånd av sådana sjukdomar. Beträffande arbetsförmågebegreppet är grundläggande att var och en som bedöms kunna försörja sig själv genom något sådant förvärvsarbete som normalt förekommer på arbetsmarknaden skall anses ha full arbetsförmåga (prop. 1996/97:28 s. 10 ff).

I *tredje stycket* anges att en försäkrad får, utan att rätten till aktivitetsersättning påverkas, delta i sådana aktiviteter som kan antas ha en positiv inverkan på hans eller hennes sjukdomstillstånd eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan. Försäkringskassan skall fastställa vilka aktiviteter som kan komma ifråga. Som framgår närmare under avsnitt 9 har begreppet aktivitet i kapitlet en mycket vid innebörd. Förvärvsarbete där en försäkrad utnyttjar en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades samt studier på högskolenivå eller annan eftergymnasial utbildning utgör dock inte sådana aktiviteter som omfattas av bestämmelsen.

I *fjärde stycket* anges att beslut om rätt till aktivitetsersättning kan avse längst tre år. Bedömningen av den försäkrades arbetsförmåga bör vara vägledande för hur lång tid ett beslut skall avse. Då rätt till aktivitetsersättning vid bristande arbetsförmåga förutsätter att arbetsförmågan kan antas bli bestående under minst ett år från den tidpunkt bedömningen görs kommer ett sådant beslut om ersättning inte kunna avse kortare tid än ett år. Vid rätt till ersättning p.g.a. förlängd skolgång bör den planerade skolgången vara avgörande för hur lång tid beslutet skall avse. Eftersom beslutet gäller under en begränsad tid kommer den försäkrade att få ansöka på nytt för att återigen kunna komma ifråga för aktivitetsersättning.

3 §

Enligt 20 kap. 3 §, som också är tillämplig beträffande de som är berättigade till aktivitetsersättning, kan en ersättning dras in eller sättas ned bl.a. om den som är berättigad till ersättning vägrar eller underlåter

att vidta vissa åtgärder. Regeln utgör således ett slags sanktion för en förseelse eller underlåtenhet från en försäkrad som i och för sig är berättigad till ersättning. Att den försäkrade aktiveras, medverkar till att utreda vilka aktiviteter som kan vara lämpliga för honom eller henne samt deltar i aktiviteterna är av avgörande betydelse för aktivitetsersättningen. Om den försäkrade inte gör vad som ankommer på honom eller henne enligt 6 § föreligger därför inte längre förutsättningar för rätt till aktivitetsersättning och rätten till ersättning skall upphöra. I paragrafen anges således att rätten till aktivitetsersättning kan upphöra om den försäkrade inte medverkar på ett sätt som föreskrivs i 6 §. Att rätten till aktivitetsersättning upphör om det är uppenbart att den försäkrade inte medverkar i de aktiviteter som försäkringskassan funnit lämpliga markerar att regeln skall tillämpas med restriktivitet.

Aktiviteter

4 §

I paragrafen åläggs allmän försäkringskassa att i samråd med den försäkrade fastställa de aktiviteter som är lämpliga för denne samt att planera, samordna och ha tillsyn över aktiviteterna. De aktiviteter som avses i paragrafen kan komma ifråga i de fall den försäkrade har rätt till aktivitetsersättning på grund av bristande arbetsförmåga. Försäkringskassan skall vid bedömningen av vad som utgör en lämplig aktivitet, lägga stor vikt vid den enskildes önskemål och även sådana aktiviteter som den enskilde redan utför skall omfattas av försäkringskassans beslut om aktiviteten annars skulle kunna påverka arbetsförmågebedömningen och i förlängningen skulle kunna leda till en indragning helt eller delvis av aktivitetsersättningen. Önskemålet måste dock bedömas mot den försäkrades personliga förhållanden, dvs. den försäkrades sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan, och en aktivitet får anses lämplig om den kan antas ha en positiv inverkan på dessa förhållanden. Därigenom kan på sikt grunden läggas för en förbättrad arbetsförmåga. De aktivitetsåtgärder som kan komma ifråga skall, om inte särskilda skäl föreligger, planeras att pågå under den tid som aktivitetsersättningen omfattar. De personer som kan delta i de aktiviteter som avses i paragrafen utgör en mycket heterogen grupp och vad som än en lämplig aktivitet för en person kan framstå som olämplig för en annan. Det kan inte heller uteslutas att det kan förekomma situationer då det med hänsyn till den försäkrades tillstånd inte går att finna någon lämplig aktivitet. Det är då givetvis inte möjligt för försäkringskassan att planera några aktiviteter. Skäl att däremot planera aktiviteter under en något längre tid än aktivitets-

ersättningen omfattar kan vara att den som ordnar en viss aktivitet har planerat att aktiviteten skall pågå under längre tid och försäkringskassan finner att syftet med aktiviteten inte skulle kunna uppnås om den avslutades i förtid och att det är sannolikt att den försäkrade skulle beviljas aktivitetsersättning efter en ny ansökan.

5 §

Paragrafen motsvarar 22 kap. 10 § AFL. Beträffande sådana aktiviteter som den försäkrade sedan tidigare, på eget initiativ, deltar i skall ersättning utges endast i undantagsfall.

6 §

I paragrafen anges en skyldighet för den försäkrade att bistå försäkringskassan i arbetet med att klarlägga vilka aktiviteter som kan komma ifråga för honom eller henne samt att efter bästa förmåga medverka i aktiviteterna. Om den försäkrade inte vill att medverka till att klarlägga vilka aktiviteter som kan komma ifråga eller utifrån sin förmåga inte deltar i de aktiviteter som försäkringskassan fastställt kan enligt 3 § rätten till aktivitetsersättning upphöra.

Aktivitetsersättning

7 §

I paragrafen anges att aktivitetsersättning utges i form av inkomstrelaterad ersättning och garantiersättning. I 11–28 §§ anges närmare hur den inkomstrelaterade ersättningen och garantiersättningen beräknas.

8 §

Paragrafen, som motsvarar 7 kap. 2 § AFL, gäller endast de fall då aktivitetsersättning utges på grund av nedsatt arbetsförmåga. I de fall då en person har förlängd skolgång förutsätts studierna ha en sådan omfattning att de kan anses utgöra heltidsstudier.

9 §

Paragrafen anger att aktivitetsersättning inte utges för den tid en försäkrad studerar på högskolenivå eller annan eftergymnasial nivå, om studierna i sig skulle kunna berättiga till studiemedel enligt studiestödslagen (1999:1395). Vid studier på högskolenivå eller annan eftergymnasial nivå skall inte försäkrade särbehandlas genom reglerna om aktivitetsersättning utan studierna skall finansieras av den enskilde inom ramen för studiestödssystemet se vidare avsnitt 11. Vid deltid-

studier är avgörande hur stort studiemedel studierna skulle berättiga till.

10 §

Rätt till barnpension har barn som inte fyllt 18 år. I samband med studier kan dock barnpension utges längst till och med juni månad det år barnet fyller 20 år. Om en person har rätt till såväl barnpension som aktivitetsersättning skall endast en av förmånerna utbetalas. Av paragrafen framgår att den förmån som är mest förmånlig skall utbetalas.

Inkomstrelaterad ersättning

11 §

Den som uppfyller rekvisiten i 2 § kan komma ifråga för inkomstrelaterad aktivitetsersättning. Den inkomstrelaterade ersättning utgör en försäkring mot det bortfall av förvärvsinkomster som blir följden av att den försäkrade drabbas av nedsatt arbetsförmåga av viss omfattning. Även när en försäkrad har rätt till aktivitetsersättning på grund av att han eller hon har ett funktionshinder som medför förlängd skolgång kan det dock förekomma att den försäkrade har haft sådana inkomster som kan ligga till grund för beräkningen av den inkomstrelaterade ersättningen. Det belopp som skall ligga till grund för beräkning av den inkomstrelaterade ersättningen hänförs till en tidsperiod om tre år närmast före försäkringsfallet, den s.k. ramtiden.

12 §

I paragrafen anges hur antagandeinkomsten beräknas samt vad som avses med bruttoårsinkomster. Antagandeinkomsten beräknas utifrån den försäkrades bruttoårsinkomster under ramtiden, d.v.s. den försäkrades årliga inkomster under de tre år som föregick försäkringsfallet. Storleken av de årliga inkomsterna bestäms utifrån den försäkrades pensionsgrundande inkomster enligt 2 kap. lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension med tillägg för debiterade allmänna pensionsavgifter för respektive år, samt pensionsgrundande belopp som tillgodoräknats vid förtidspension. Genom att återföra belopp motsvarande allmänna pensionsavgifter kommer beräkningen att utgå från den försäkrades bruttoårsinkomster för respektive år. Särskilt för unga personer kan förekomma att en beräkning utifrån den sjukpenninggrundande inkomsten leder till ett mer fördelaktigt resultat. För det sista av åren inom ramtiden får därför bruttoårsinkomsten beräknas utifrån den sjukpenninggrundande inkomst som gäller vid beslutet om detta skulle vara mer fördelaktigt för den försäkrade.

13 §

I paragrafen anges hur stora bruttoårsinkomster som får beaktas vid beräkningen av antagandeinkomst. Taket för hur stora inkomster som får beaktas ligger på 7,5 gånger det för aktuellt år förhöjda prisbasbeloppet.

14 §

Eftersom antagandeinkomsten utgör ett mått på den försäkrades inkomstförlust vid försäkringsfallet måste de bruttoårsinkomsten som ligger till grund för beräkningen av antagandeinkomst räknas om till aktuellt penningvärde. Detta görs genom att bruttoårsinkomsten multipliceras med kvoten mellan prisbasbeloppet för det år aktivitetserättning skall börja utges och prisbasbeloppet för det år bruttoårsinkomsten hänför sig till.

15 §

I paragrafen anges hur antagandeinkomsten skall beräknas. Antagandeinkomsten utgör genomsnittet av de två högsta omräknade bruttoårsinkomsterna inom ramtiden. Om den försäkrade får tillgodoräknas endast ett års bruttoårsinkomster under ramtiden upptas ett år till 0 kronor.

16 §

I paragrafen anges att hel inkomstrelaterad ersättning utgör 64 procent av antagandeinkomsten. Partiell förmån motsvarar tre fjärdedels, halv och en fjärdedels förmån.

Garantiersättning

17 §

Garantiersättning utges som en utfyllnad till den inkomstrelaterade aktivitetserättningen för försäkrade som saknar eller endast har låga bruttoårsinkomster inom ramtiden och som därför helt saknar inkomstrelaterad ersättning eller som har en inkomstrelaterad ersättning som understiger en viss nivå, den sk. garantinivån. Så som gäller för bl.a. förtidspension andelberäknas garantiersättningen i förhållande till den försäkringstid som kan tillgodoräknas den försäkrade. Hur länge den försäkrade kan knytas till det svenska försäkringssystemet blir därför avgörande för hur stor del av garantiersättningen som den försäkrade kan få.

18 §

Nuvarande bestämmelser om andelsberäkning av ålderspension finns i 5 kap. Enligt dessa beräknas folkpensionen antingen i förhållande till den tid som personer är bosatta i Sverige eller i förhållande till antalet år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng. Garantiersättning skall däremot enbart beräknas i förhållande till försäkringstid dvs. i princip samma som gäller för bosättning i Sverige.

I paragrafen anges att försäkringstiden beräknas utifrån dels faktisk försäkringstid, dels framtida försäkringstid. Faktisk försäkringstid avser tiden från det att den försäkrade fyllde 16 år till och med försäkringsfallet och framtida försäkringstid avser tiden därefter till och med det år den försäkrade fyller 64 år. Den faktiska försäkringstiden beräknas enligt 19–21 §§ och den framtida försäkringstiden enligt 22 §. Faktisk och framtida försäkringstid avrundas var för sig till närmast antal hela månader. Tiderna läggs därefter samman och den totala försäkringstiden avrundas till närmaste hela antal år.

19 §

Paragrafen motsvarar 5 kap. 6 § a och b.

20 §

Paragrafen motsvarar 5 kap. 7 § första och andra styckena.

21 §

Paragrafen motsvarar 2 kap. 4 § lagen (1998:702) om garantipension.

22 §

Paragrafen motsvarar beräkningen av framtida bostättningsstid för folkpension i form av förtidspension enligt 5 kap. 9 §. Vissa redaktionella ändringar har dock gjorts i paragrafen.

23 §

Paragrafen motsvarar med 5 kap. 5 § andra stycket. Paragrafen syftar till att undvika att garantiersättning betalas ut med alltför små belopp vid en tillämpning av 28 §. Till följd av samordningsregeln i artikel 45 i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 kommer den som har försäkringstid från andra länder inom EU/EES att få räkna med den tiden för att uppnå de tre kvalifikationsåren. En förutsättning för en sådan sammanläggning är emellertid att den försäkrade kunnat tillgodoräknas minst ett år med försäkringstid i Sverige.

24 §

Garantiersättningen utgör en utfyllnad av den inkomstrelaterade ersättningen upp till en viss nivå, garantinivån. I paragrafen anges att garantinivån varierar mellan 2,10 till 2,35 gånger prisbasbeloppet beroende på den försäkrades ålder. Beträffande garantinivån, se närmare avsnitt 12.2.

25 §

I paragrafen anges hur garantiersättningen beräknas då den försäkrade har rätt till partiell inkomstrelaterad ersättning. Vid beräkningen konstateras först hur stor hel garantiersättning den försäkrade skulle ha fått om han eller hon varit berättigad till detta och därefter sker andelsberäkningen. Om den försäkrade inte kan tillgodoräknas en försäkringstid om 40 år för garantiersättningen skall ersättningen reduceras i motsvarande mån innan andelsberäkningen sker.

26 §

I paragrafen anges att till grund för beräkningen av garantiersättningen skall ligga den inkomstrelaterade aktivitetsersättning som den försäkrade har rätt till för samma år.

27 §

I paragrafen anges hur garantiersättningen beräknas. Garantiersättningen är en utfyllnad till den inkomstrelaterade ersättningen upp till en viss garantinivå. Storleken av garantiersättningen är alltså beroende av hur stor den inkomstrelaterade ersättningen är. För den som helt saknar inkomstrelaterad ersättning motsvarar hel garantiersättningen garantinivån. Om den försäkrade har rätt till hel inkomstrelaterad ersättning men beloppet är så litet att den inkomstrelaterade förmånen understiger garantinivån utgör garantiersättningen ett belopp motsvarande skillnaden mellan den inkomstrelaterade förmånen och garantinivån. Med hänsyn till att garantiersättningen kommer att vara relaterad till prisbasbeloppet måste det vid ingången av varje nytt år göras en ny beräkning av den garantiersättning som skall utges för det kommande året.

28 §

Rätten till garantiersättning är beroende av den försäkringstid som beräknas enligt 19–22 §§. I 23 § anges vidare att det krävs minst tre års tillgodoräknad försäkringstid för att garantiersättning skall utges. För att den försäkrade skall vara berättigad till oavkortad garantiersättning krävs att antalet år med försäkringstid som enligt detta kapitel kan tillgodoräknas honom eller henne uppgår till minst 40. I annat fall görs

enligt denna paragraf en avkortning av garantinivån till så stor andel som svarar mot förhållandet mellan det antal år som kan tillgodoräknas den försäkrade och talet 40. Därefter sker en reducering med hänsyn till storleken på den inkomstrelaterade ersättningen. Som exempel kan nämnas att om den försäkrade bara kan tillgodoräknas 20 år med försäkringstid innebär detta att garantiersättningen beräknas genom att garantinivån avkortas till 20/40, dvs. till hälften av den ursprungliga garantinivån.

Ändrade förhållanden m.m.

29 §

Förutom vissa redaktionella ändringar motsvarar paragrafen 16 kap. 7 § AFL.

30 §

I paragrafen anges ett förbud mot att uppbära aktivitetsersättning under samma tid och i den omfattning som den försäkrade förvärvsarbetar med utnyttjande av en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades. I paragrafen anges vidare att förbudet gäller om den nyvunna arbetsförmågan är av en sådan omfattning att aktivitetsersättningens storlek påverkas vid en tillämpning av 8 §. Detta motsvarar i sak 16 kap. 7 b § AFL.

31 §

Förutom vissa redaktionella ändringar motsvarar *första, tredje och fjärde styckena* 16 kap. 8 § AFL. I *andra stycket* föreskrivs en anmälningsskyldighet för de som får aktivitetsersättning under den tid de har förlängd skolgång. Anmälningsskyldigheten i andra stycket omfattar inte bara om den försäkrade avbrutit studierna utan även om inriktningen av studierna ändrats eller om den försäkrade studerar i annan omfattning än tidigare.

32 §

I *första stycket* anges att beslut om vilande aktivitetsersättning endast får fattas om den försäkrade omedelbart dessförinnan uppburit aktivitetsersättning under minst tolv månader från ansökan om ersättning. Om en försäkrad har fått aktivitetsersättning under 3 år och försäkringskassan, efter ansökan, funnit att ersättning skall utgå under ytterligare 3 år kan således beslut om vilande aktivitetsersättning inte fattas förrän tidigast då den försäkrade fått ersättning under 12 månader av

den senare treårsperioden. Paragrafen motsvarar i övrigt 16 kap. 14 § AFL.

33 §

Paragrafen motsvarar 16 kap. 15 § AFL.

34 §

Paragrafens *första stycke* motsvarar 16 kap. 16 § första stycket AFL. I *andra stycket* anges att aktivitetsersättning skall vilandeförklaras enligt första stycket till utgången av den period som beslutet om aktivitetsersättning omfattar.

16 kap.

1 §

Paragrafen anger reglerna för bl.a. ansökan om pension. I *första stycket* har införts att den som önskar aktivitetsersättning skall göra ansökan hos allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar. I *andra stycket* har införts att försäkringskassan i vissa fall utan särskild ansökan får tillerkänna en försäkrad aktivitetsersättning.

2 §

För rätt till aktivitetsersättning är avgörande om den försäkrade har nedsatt arbetsförmåga av viss omfattning eller ett funktionshinder som förorsakat förlängd skolgång. Paragrafen ger en möjlighet då aktivitetsersättning utgår på grund av bristande arbetsförmåga att föreskriva krav att den försäkrade skall bl.a. vistas på vårdinrättning för försäkringsmedicinsk utredning.

5 §

I *första stycket* har lagts till att aktivitetsersättning skall utges från och med den månad då rätten till förmånen inträtt. I *andra stycket* har införts att efterlevandepension utges från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffat om den försäkrade vid sin död uppbar aktivitetsersättning. I *ffjärde stycket* har införts att aktivitetsersättning inte får betalas ut för längre tid tillbaka än tre månader.

9 §

I paragrafen har införts att aktivitetsersättning utges, om inte något annat är särskilt föreskrivet, till och med den månad då den pensionsberättigade avlidit eller rätten till förmånen annars upphört.

18 kap.

17 §

I paragrafen anges för vilka förmåner som en socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till förmånen. I *första stycket* har införts att aktivitetsersättning är en sådan ersättning som socialförsäkringsnämnd skall fatta beslut om. Vidare anges i *andra stycket* att socialförsäkringsnämnd även skall fatta beslut om vilandeförklaring av aktivitetsersättningen när det samtidigt med ersättningen utgetts sådan livränta som samordnats med pensionen enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003. I *andra punkten* anges att äldre föreskrifter gäller fortfarande för förtidspension och sjukbidrag som beviljats före ikraftträdandet samt vid prövning av rätt till förtidspension och sjukbidrag om ansökan gjorts före ikraftträdandet. För att personer som tidigare fått sjukbidrag inte skall förlora rätten till ersättningen och istället blir hänvisade till vårdbidrag till dess att de kan komma ifråga för aktivitetsersättning har i *tredje punkten* angetts att äldre föreskrifter gäller vid förlängning av sjukbidrag för personer som har rätt till sjukbidrag före den 1 januari 2003 och som under detta år inte uppnår 19 års ålder. En förlängning kan dock aldrig avse tid efter den 1 juli det år personen fyller 19 år.

22.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag

5 §

I paragrafen regleras förutsättningarna för rätt till handikappersättning. I paragrafens *första stycke* har tidsgränsen för när handikappersättning kan utgå ändrats så att ersättning kan utgå från och med det andra kalenderhalvåret det år barnet fyller 19 år. Rätt till handikappersättning kan således uppkomma tidigast då en försäkrad kan få rätt till aktivitetsersättning enligt 7 a kap. lagen (1962:381) om allmän försäkran. Som framgår av 8 § upphör en förälders rätt till vårdbidrag vid denna tidpunkt.

6 §

Bedömningen av behovet av handikappersättning sker utifrån bl.a. vilka pensionsförmåner som den enskilde erhåller. I paragrafens *andra stycke* har lagts till att behovet av handikappersättning skall omprövas i samband med beslut om aktivitetsersättning.

8 §

I paragrafen regleras förutsättningarna för vårdbidrag. Vårdbidrag utgör ersättning för det vårdbete som en förälder utför men kan även ge kompensation för en del av det inkomstbortfall som barnets omvårdnad kan medföra om en förälder måste avstå från förvärvsarbete. I paragrafens *första stycke* har tidsgränsen för när rätten till vårdbidrag senast upphör ändrats så att en förälder kan ha rätt till bidrag till och med det första kalenderhalvåret det år barnet fyller 19 år. Rätten till vårdbidrag upphör således då den funktionshindrade uppnått en sådan ålder att han eller hon kan komma i fråga för bl.a. handikappersättning. Ändringen i *andra stycket* är en följd av förändringen av tidpunkten för när rätten till vårdbidrag senast upphör.

14 §

Paragrafen anger att handikappersättning och vårdbidrag utges till och med den månad då den ersättningsberättigade har avlidit eller rätten till förmånen annars upphört. För vårdbidrag utges förmånen längst till och med månaden före den månad då barnet fyller 16 år. Paragrafen har ändrats så att en förälder har rätt till vårdbidrag längst till och med juni månad det år barnet fyller 19 år.

17 §

Paragrafen anger hur avrundning skall ske beträffande vissa förmåner när ersättningsbeloppet för handikappersättning och vårdbidrag beräknas för viss månad. Paragrafen har ändrats så att även den aktivitetsersättning som en försäkrad uppbär skall omfattas av reglerna. Avrundningen skall i första hand göras på garantipensionen eller aktivitetsersättningen, därefter på folkpensionen och sedan på handikappersättningen eller vårdbidraget.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ändringarna i lagen träder i kraft den 1 januari 2003. Av *andra punkten* framgår att äldre föreskrifter gäller för personer som uppbär handikappersättning och som under år 2003 inte uppnår 19 års ålder. Personer mellan 16–19 år kommer således vid ikraftträdandet inte att förlora

sin rätt till handikappersättning. I *tredje punkten* anges att äldre föreskrifter gäller beträffande vårdbidrag för personer som uppbär förtidspension eller sjukbidrag. Vårdbidrag kommer härigenom inte att kunna utges för samma tid som en person uppbär förtidspension eller sjukbidrag.

22.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

4 kap.

12 §

I paragrafens *andra stycke* finns regler om att livränta som samordnas med förtidspension skall omfattas av ett beslut där förtidspensionen förklaras vilande. I stycket har införts att även beslut om vilandeförklaring av aktivitetserättning skall omfatta livränta som samordnats med ersättningen. Liksom de fall då livränta omfattats av ett beslut rörande förtidspension måste därefter ett särskilt beslut fattas för den tid som avses med vilandeförklaringen för att bestämma den livränta som då skall utges. Den inkomst som den försäkrade då har skall beaktas vid bestämmande av vilken livränta som skall utgå.

6 kap.

1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om samordning mellan arbetsskadelivränta och pension. I första stycket har införts att aktivitetserättning skall samordnas med arbetsskadelivränta på samma sätt som pension samordnas med sådan ersättning.

Ikraftträdandebestämmelser

Ändringslagen skall träda i kraft den 1 januari 2003.

22.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundande ålderspension

2 kap.

5 §

I paragrafen har införts en ny punkt 17. Ändringen innebär att aktivitetsersättning i form av inkomstrelaterad ersättning räknas som pensionsgrundande inkomst av anställning.

17 §

I paragrafen föreskrivs vad som gäller om en försäkrad för samma tid fått olika ersättningar som är pensionsgrundande. En senare beviljad ersättning som skall samordnas med en ersättning som betalats ut tidigare är således inte pensionsgrundande till den del den avser tid före utbetalningsmånaden. I *andra stycke* har införts att i de fall aktivitetsersättning för vilken skall beräknas pensionsgrundande belopp och pensionsgrundande arbetsskadelivränta skall samordnas skall aktivitetsersättningen anses ha betalats ut före arbetsskadelivräntan.

17 a §

Paragrafen är ny. Paragrafen har införts för att undvika överkompensation då någon samtidigt med aktivitetsersättning får arbetsskadelivränta eller motsvarande livränta enligt lagen om allmän försäkring som har samordnats med ersättningen. Paragrafen innebär att livräntan inte är pensionsgrundande till den del den samordnats med inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

3 kap.

1 §

I paragrafen anges närmare vilka ersättningar en försäkrad kan få tillgodoräknas som andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst. I paragrafen har införts en regel om att en även försäkrad som uppburit aktivitetsersättning kan tillgodoräkna sig ett sådant pensionsgrundande belopp.

4 §

I paragrafen föreskrivs att ett pensionsgrundande belopp skall beräknas för en försäkrad som uppburit förtidspension. Ändringen i paragrafen innebär att detta även gäller för en försäkrad som uppburit aktivitetsersättning. Övriga ändringar är av redaktionell karaktär.

5 §

I paragrafen har införts ett nytt *andra stycke*. I stycket anges hur pensionsgrundande belopp beräknas för den som fått inkomstrelaterad aktivitetsersättning. Att beräkningen utgår från 93 procent av antagandeinkomsten beror på att avdrag gjorts med ett belopp motsvarande allmänna pensionsavgifter.

6 §

I paragrafen anges hur det pensionsgrundande beloppet för en försäkrad som uppbär förtidspension skall beräknas vid samordning med pensionsgrundande livränta. Den ändring som införts i paragrafen innebär att beträffande aktivitetsersättning skall endast den andel av det belopp som motsvarar den samordnade aktivitetsersättningen ingå i beräkningen av pensionsgrundande belopp om och i den utsträckning den överstiger den försäkrades livränta före samordningen.

7 §

I paragrafen regleras de fall då en försäkrad får förtidspension beviljad för förfluten tid och förtidspensionen är samordnad med en tidigare utbetald ersättning som är pensionsgrundande. Den ändring som införts i paragrafen innebär att reglerna även gäller en försäkrad som uppbär aktivitetsersättning.

19 §

I paragrafen regleras hur pensionsgrundande inkomster och pensionsgrundande belopp för förtidspension före ett barns födelse skall räknas om vid beräkningen av pensionsgrundande belopp för barnår samt hur bristande betalning av ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift för inkomster av annat förvärvsarbete skall beaktas vid denna omräkning. Den ändring som införts i paragrafen innebär att reglerna även omfattar pensionsgrundande belopp för aktivitetsersättning. Aktivitetsersättning som räknas som pensionsgrundande inkomst omfattas redan genom paragrafens tidigare lydelse.

5 kap.

13 §

I paragrafen anges under vilka förutsättningar pensionsgrundande belopp för pliktjämsgöring och för föräldrar till små barn skall beaktas vid beräkning av inkomstpension, bl.a. måste den pensionsberättigade under minst fem år ha tillgodoräknats pensionsgrundande inkomster med lägst ett visst belopp per år. Med pensionsgrundande inkomster likställs pensionsgrundande belopp för förtidspension. Den ändrings

som införts i paragrafen innebär att med pensionsgrundande inkomst likställas även pensionsgrundande belopp för aktivitetsersättning.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

22.5 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799)

3 kap.

1 §

I paragrafen har införts en ny punkt 5. Ändringen innebär att en person som är bosatt i Sverige är försäkrad för aktivitetsersättning i form av garantiersättning.

4 §

I paragrafen har införts en ny punkt 6. Ändringen innebär att den som arbetar i Sverige är försäkrad för aktivitetsersättning i form av inkomstrelaterad ersättning.

6 §

Paragrafen reglerar under vilken tid en person är försäkrad för arbetsbaserade förmåner. Den s.k. efterskyddstiden syftar till att förhindra att en person inte ställs utan försäkringsskydd på grund av att han eller hon, i samband med byte av anställning, under en kort tid inte är förvärvsverksam. I *andra stycket* anges hur lång efterskyddstiden är. I stycket har införts att efterskyddstiden för inkomstrelaterad aktivitetsersättning är ett år räknat från den dag då arbetet har upphört av någon annan anledning än ledighet för semester.

12 §

Genom paragrafen är en person som har förtidspension beräknad utifrån antagandepoäng, försäkrad för inkomstgrundande ålderspension. I paragrafen har införts att motsvarande försäkringsskydd gäller för en person som fått inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

13 §

Paragrafen möjliggör för en person att få bl.a. ålderspensionsrätt utan att bli försäkrad direkt genom arbete. I paragrafen har införts att inkomstrelaterad aktivitetsersättning också är en sådan ersättning som en

person kan bli försäkrad för. I paragrafen har vidare införts en ny punkt 10 där det anges att aktivitetsersättning i form av garantiersättning är en sådan förmån som medför att person blir försäkrad.

4 kap.

2 §

I paragrafen anges att som huvudregel kan en bostättningsbaserad förmån utges om en utlandsvistelse kan antas vara längst sex månader. I paragrafens *tredje stycke* har införts att aktivitetsersättning i form av garantiersättning kan utges så länge den försäkrades bosättning i Sverige består enligt 2 kap.

6 §

I paragrafen anges att vissa förmåner, så länge rätten till förmånen består, kan betalas ut under den tid den försäkrade vistas utomlands. I paragrafen har införts att även inkomstrelaterad aktivitetsersättning är en sådan förmån som kan utges för tid då den försäkrade vistas utomlands.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

22.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag

Lydelsen av rubriken till lagen har ändrats med hänsyn till att ändringarna i 1–3 §§ innebär att reglerna även är tillämpliga för dem som får aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

1 §

I paragrafen anges att för den som får tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall särskilda insatser göras för att han eller hon skall kunna få en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan. Paragrafen har ändrats så att reglerna även gäller den som enligt samma lag får aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

2 §

I paragrafen anges att den allmänna försäkringskassan ansvarar för att särskilda insatser kommer till stånd för att bereda försäkrade med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan. Paragrafen har ändrats så att försäkringskassan har motsvarande ansvar för den som i samma omfattning får aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

3 §

I paragrafen anges att kostnaderna för anställning när den som får tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag anställs med lönebidrag eller hos Samhall Aktiebolag motsvarande den återstående arbetsförmågan, skall betalas från den allmänna försäkringen. Paragrafen har ändrats så att motsvarande gäller för den som i samma omfattning får aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

22.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn

8 §

I paragrafens fjärde stycke anges att 8 kap. 12 § lagen (1962:381) om allmän försäkring – dvs. bestämmelserna om samordning av förmåner då någon för samma tid och för samma nedsättning av förvärvsmöjligheten har rätt till såväl särskild efterlevandepension som bl.a. förtidspension – i bestämmelsens lydelse före den 1 januari 2003 skall gälla även efter utgången av år 2002. I paragrafen har lagts till att med förtidspension likställs aktivitetsersättning vid tillämpning av bestämmelsen.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.